

KUURTOOYEET KUCHOONEE TULWEET

Kayoong'tineek Kaab
Sishet
Cheenrose Sicheey
Rutin Yobo

**KUURTOOYEET KUCHOONEE
TULWEET**

**MING'ATEETAAB BIIKO ICHEEKEY
CHEE KWOONEE
TULWEETAAB KOONY**

**KIIRNOOTEETAAB SAANG'WEK AM
BIIKAAB KOOLA**

“KOLA”

**Kayoong'teneek Kaab
Siriishet:
Cheenrose Sicheey
Rutin Yobo**

Kichobe biikaab Koola
Am ng'wenyuutaab ankuunto
nyebo sumaneetaab barak nyebo Nayiroobi
Saantukuutaab poosta 30197,
Nayiroobi
Chobeetaab taay 2000

© Biikaab Koola aak siriik -momiite komosta ake tukul am
kitaabuni nyeeimuucheekse Ikeeweech ankeesir yoo-meebeere
kaakucham biikaab Koola. Nteenee riiboot manta ake tukul
am kitaabuuni

ISBN

Biiko chee kibre chaba ku
:Boolin Musyooki nyebo Koola, Am Nayiroobi

Choobeetaab siriisyeet ku
kibakeenkeetaab siriik
chebo beetuusyechu
saanntukuutaab poosta 34366
Nayiroobi

Printed by: **TENESI PRINTERS**
 P.O. Box 13630
 Tel: 249661
 Nairobi.

NGEREKWEEK

Keemeeche keeketite ng'erekweek chee chaang' kubawoloo miito kaayoong' toyiintet nyebo ankuunto nyebo chobeetaab tukuuk aam biikaab "FORD" Nyooto ku "Nick Menzies" kubo siriiseetaab kitaabuuni Ng'erekweek alak chee chaang' kubeete woloo miite Kitty Warnock aak Benett Olivia aam "PANOS London" aam tooreteeng'waa icheek kubo kuururucheetaab tyoonkeechoo chu miite woli bo kitaabuuni. Keemeecho keebirchi koonkoy Dorothy Munyaiho aam Iriis, Nyooto kunyee kiirootoote chuut sukoomuuch kucho kibakeenkeetaab nyee kiimuuch kuu yyong'to yiiseetaab kitaabuuni cheeng'iik choo kyay yiiseet nyee woo kubo koo tunyo biiko am kibakeenkeetaab teeseetaabtaay aam kitaabuuni boonteet nyee koonyitot "Masheti" Masinchillah. Kaayong'tuyindet taab Siriseet Rutin Yobo aak Cheenrose Sicheey. Kipsumaniisyek choo ineete kipsumniisyek alak, cheemookeenik aab "koola", kibng'iisiiryet nyoo bo ng'wony, choo kiyeetkey akoy Ng'erekweek che kukas tabanta nyibo certaab taay nyibo yiisyooni.

Nyebo letut nteenee -meebere bo ng'weny keemaache keebirchi koonkoy baaytooyik, kaantooyik aak biiko chooto, kiiyeenchiin kubo yiisyooni. Nto chooto ku cheekwoonee tulweetaab koony, Nyeeri, Kwaalee, Kituuyi aak Mikoori.

**KUURTOOYEET NYEE CHOONEE
TULWEET**

**MING'ETEETAAB BIIKO ICHEEKEEY
CHEEKWOONEE TULWEETAAB
KOONY**

KAABOORUNEET

Kaaruruucheetaab muchurwaantiinek chu kwoonee. Tulweetaab koony, biwuutaab koony aam yeemeetaab Keenya, bo kooruuk, aak murnik (murenik) kurubtakeey akoo woloow mwooytooy icheek nkit. Karuruucheeteetaab nyee miite kitaabuuni kikeechob kurubta key ak kaanketeetaab biiko am biwuung'waa kunaamaakeey aak ming'aateeng'waa. Ng'aalyoo nyee bichiyy miisin ku kule kikiikoochi chiito nyoo bo ng'weny miisin nkuruuk am chuuleetaab kooreet nyoo taakumiite ng'weny. Am wolee woo kikeemaache kooruuk aam nyee icheek chee kikoomoonta nyee-maabo laat keyebchine yiit ng'aleek chee mwooye icheek. Chii ake tukul nyoo kikeesir ng'aleekyi, kikikoochine baaroyiinto nyee-meebere kikiiboorchine wolee kimuuche kumwoowunto; inee ng'aleekyii kiyooto nyee kiitiliil ankookoochi choong' nto kaaruruu chooni bo kitaabuuni, kunyoo kiraaru chiito ake tukul ng'aleekyii aam keelto ake tukul nyee kiimuuche kaaaang'ereech inee nkiti kurubtakeey akoo wolee kaastooy inee kirube ng'aalolltooyichoo ng'aleek choo isootyeechine ankookerkeyee choo inkete icheek. Kikooneech yooto kiinket kule akoo nameetaab tukuuk am metitaab chii, ku kiy nyoo nyebo chiito ineekeye ankumiite keelwookik chee imuuche koonemune chiito ng'aleek cho taakiisoote aakoo choo kikeewuutyee am aasiiswek alak, nto kiy nee nyee kikeewuutyee nto mbo nyee taakiisoote kubo beetuusyek choo kwoonee.

Kaatitiirooni bo kunam chii tukuuk am met nyee koonu kuoob chiito ng'aleek aam metinyii am keelto nyee karaam. Ng'aalooltooyichoo chee chaang' kiraaru ng'aleekwaa, kung'eetee leekwaanti akoy wooyiin aakoo baaroyiinto nyoo kikoomuuch inee kuyitita aam asiiswek nkocho. Ak mbo

aasiiswechu miite inee kwoomu ng'aleechu. Kuyu kibo ng'aleechu chiito ineekey kunyo kiito nyooto nyee kiyey ng'aleechu kurwoowune chi ineekey. (Am kaasooteywek).

Keetaasyine kule imuuche kiboonto ng'aalooltooyik muyaat kisich am wolee kimate siriinteet suukoo sinee kikeesir ng'aleechu am keeltaa nyee kiwuunyaat am koonyekaab biiko chee chaang'. Miite mokornoontiit nyebo kaasooteyweek tukuukaab biiko aak saang'wek kuu woloo kiyibuntaa kaaruruchooni. Ng'aalooltooyik chee chang' aam kitaabuuni ng'aalolee terchinooyeet nyee am kiy ake tukul nyee miite saang'nyii inee. Terchinooyoonoo bo kaasooteywek nto kiy ake tukul nyee imuuche ku miite, kubo miyootyeet nto karoomnyeetaab sang'oo. Kimiite mbo tyeenwookik chee / kikeetuume chee kiibooru tooloosyeet, booryeet nto chee kiibooru kiito nyee kimiite ariitaab chiito ake nto biich ku chang'. Kikiime ng'alechoo biiko kuteech eerta nyee karaam, nto nyee miyaat nto kutay, nto kucham kiyooto kurubtakeey aak wolee mwooytooy tyeenoo. Kikeeyeyiisyye mbo nkinee tyoonkoochook kooboor nkicheek tukuuk chee wuu chooto. Kiibooru ng'aleechu tukuuk chee chaang'. Kikiiruruuchee tukuuchu koomosta nyoo kichaame biiko aam kaasooteyweekwaa. Nteenee kirubtooy keey miisin aak chiito ineekey, akoo saang'nyii. Yibu sumaneet kaaaankegteetaab tukuuk am keelto nyee kuskus nto am aasiiswek alak kuyibu mbo subak sumaneet ng'wooniwto, miyootyeet nto kaaroomnyeet nyee yibu sumaneet. Ibooru ng'aleechu miite yu bo kitaabuuni ng'alechoo tukul. Kikiikooytooy baaryeetaab kooreet aak wuuyiinto nyee miite aam ming'aatetaab koorooniitenyi kikiiruruuche tukuuchoo tukul aak ming'aateet aab biiko choo bo saang'. Kikiikooytooy Baaytooyiisyyeetaab biiko aam kooreng'waa ak tooreet ake tukul nyee imunche cheek kikunyoor am baaytooyiisyyoonoo

bo koreeng'waa, ak kuskuusyeet nyee boonto bichoo aam kooroonoo aak mbo kuskusyieeng'waa icheekey am saang'waa. Terchiiu kaasooteywekaab ng'aalololtooyikhoo kung'erekyi kiyee mwooye inee kurubta keey aakoo kaaaasooteywekyii.

Koroom baaryeetaab aatebutek yoo keewuuteekey biikaab yeemeet ake ng'aleekaab biikaab saabaawootimomiite kiy ake tukul nyee karaam nyee kimuuche keemwaay kubo chii ake tukul nyee kikuminy ak biikaab saabaawoot nto mbo ku laatya, am kenyiisyeek chee chang'. Iboorweech ngaleek chee miite kitaabuni buunik tukul chebo aak chee kibo saabaawootek kung'eetee keny. Kikoomee Imeel bichoo kuutitaab saabaawoot ntenee boonto muyaateet yoo kekiitooroor kutitiitaab saabaawoot chweyeteetaab kuutit kubo terchinooyeetaab ng'elyebta nyee miite beetuusyechu ak mbo chweyeteet aab aatebto nyee keekaase kuu kiy nyee -meebere yeetyeechine kiy ake tukul yoo kaakiikooyte biikaab kuutuweek alak kutook kule aakoo man kikiikoobuuree bichoo saabaawootek miisin. Kikiikookoochi ng'aleechoo saabaawootek wunyiinto nyee woo miisin aam koong'waa. Kitook mbo subak kaaraaamyeeet nyee kimiite yoo kwoone kenyiisyeek ankubeete kusosobtoos mwaaaawook choo kikoombore bunik chobo kuutiit ake. Ng'aalyoo nyebo taseetaab taay bo nyoo chiichak ineekey nto yeemeet ake kumkuul. Miite baanyeet ake nyee imuuche kutooykey kubo kule koomiis nyiiu ake nyoo miite kutaasetay. Nteenee yibu nkinee subak kaaaasooteywek chee -meebere imuuche kukoou tooloosyeet nto kalyeet am letuunoo. Sunkoo sinee terchiiu tyoonkoo choochu.

Sumanee biiko alake wolee kwoontooy tukukkaab kooreet aam keelto nyee cheeng'e keelto nto ng'weeneet nyee imuuche

icheek kubuutee ankubayta cheek. Kumiite biiko choo bo ng'weny kusyeeme nkicheek wolee imuuche kootooroorto icheek nkicheek ng'aleechoo. Ak mbo subak kusyeem kubaaryee ng'aleechoo am nto kuweek koobuur ankukwa kurubtakeey akoo wolo isootitooy nkicheek. Baaytooyiisyeetaab kibakeenkeenik chee chang' chee kiimuuch koong'eet terchinooyeet nyee kimiite kung'eetee keny. Kiiunaaaateet nyebo ming'aateetaab biiko choo bo aariit nyee yibu baaryeet nyebo meet ak saaboon. Sunkoo sinee kikeesiisyo miisin kiito nyooto nyee ikoochiine biiko kukuuy miisin kiye yibu terchinooyeet nyikikuwooyiit miisin. Sisaawa nyee ibooru kule chaamcchiintoos biiko imuuche.

Ng'eri biiko chee imuuche koonket baatooyiisyeetaab kooroosyek aayeeny. Kiito nyooto nyee kikoochi lichu ng'aamnooneet kubo kaaaayooyeekeet. Mwooye chee chaang' kule kikaykay yoo nto kiweetee kiyootet yooto kibo taay kuyu kikoochine icheek kuba sabiiny am nyee kaase icheek kule wunye kaaykaayech biiko choo miite sabiiny. Kumwaaye nkicheek choo minye sabiiny kule kaaykaayech biiko cheek waa choo miite woli. Ak subak kaase chuurt miite woliin bo sabiiny kule wuunye -meebere chaamech biiko cheechoo chooto miite keenya. Nteenee leekityeech bichoo baateey yoo maache kuyeyiisyeeneech aam ng'aaleekalak. Ibooru ng'aaloolto oyichu biiko alak choo kitiye kooreet aak mbo choo kikiing'woonchi aam baaytooyiisyeetaab chumbeek

Am yooto subak kuchoo terchinooyeet nyebo chaaaamnyeetaab murnik aak koornuk. Kikaase alake weekeetaab kubo atebuutekaab ming'aateet kuyek nyee wunye taachiintoos aakoo ming'aateeng'waa icheek. Ng'aalooltooyik choo cheebyoosook chee kaase weecheetaab atebuutechu kuyuu kiito ake nyee boonto nyikiisinto nyebo kaaraamnyeet aam

kaamoosta nyeeng'waa icheek kuu Cheebyuuk.

Teerchiin kaasooteyweekaab biiko kuuabtakeey aak chumbeek, kisut ng'alee chaa sumaneet nyebo cheebyoosook. Nteenee kaase tukul kiyoo kuyuu kiito ake nyee koocho kung'at nyee maatiney kaaaayeey let biiko kuminy kurkubtakeey aak wolee maaktooy kooreet. Kuu woloo kaakwiytakeey. Miitoo wuunto nyebo tulwooni bo koony kubo tulweet nyee kikoochi biwuuni keekuul kule tulweetaab koony. Kiito nyooto nyee kikoochi bichu kuyek bikaab tulweet. Kunyoo kuu chiito ake tukul nyee minye tulweet. Nteenee boonto icheek alak chee maache kuterchiintoos aak chunt kuyu minye icheek kiyootet nyebo kooreetaab (koroontuunwek) aayeeny. Rwoowunee ng'aleekaab ng'aalooltooyichu tukul nibeet aak ng'aleek chee rubtooykeey aak wokeet ankuriiree icheek meetaab wokeet kuyu imuuche kuyib terchi nooyee miite mbo kaasooteyweek chebo bichuu chee maache kule keechaamchi kwaam wookeet kubo kule boonto manta nteenee yoo kaakeebaakookweech a cheek wokeet kuyu kimuuche keeriree kuyu kinyoo. Ng'ala kaase nkicheek biiko alake choo -meebere bo kuutiin kule nto kaakiikoochine nkicheek, nteenee boonto heek chamtayeetaab baaytooyissyetaab kaab yeyiin kuyek loong'eet. Tuloontooch kurubtakeey aak ng'aaloontogichu ku tukun chee imuuche kuyib biiko kukwa yeet akeenke kubo ng'aalyoonteet aab yeyiin. Ng'aaloolee biichoo chee chang' ng'aleek chee rube key akoo kiyootet.

Kaasooteyweekaab biikab kuutiit ake choo kiikuminy biwuuni aam kenyiisyeek chee chaang' chee koonu kaaaasooteweek chee imunche kuteerchiin aak chebo biikab saabaawoot kutoombo baaaryoonoo kibo 1992. Kiito nyooto nyee kinyeeree kalyeet nyee kiboonto cheek aak saabaawootek, aam taayta. Ikikiikuyey icheek ntaasimuurek tukul kubo kule koowuutyiin

aak saabaawoot. Kikeeyaataa aankeeyechi kiy ake tukul nyoo maachaakse kubo kule koowuutyiin aak saabaawoot kung'at nteenee kikeetay subak.

-Imaakiimuchii keemwaay ng'aalyoo aake tukul nyebo letuut kubo ng'aleechu. Imuuche chiito kunyoor ng'aamaateet nyee woo kubo kaakerkeeyeetaab kaaaasooteywek ankoomuuche kiyooto kuweech aatebuutekaab chiito nto biiko aam saang'ta ake tukul.

KATERYEEKEET

Keemiite keekwileekey nkuruukaab tyoonkoochoo chu. Choo kyoomu buch aak choo/keesire. Choo Ikeesire chee Imuuche kuyek chee imuchaakse keeteach aam met ankurubtooykey ak ng'aalyoo nyebo ming'aat, anku kiy nyee boonto eerta nyee karkey akoo choobo kaasoteyweek. Am keelto nyee wuu nyooto iboorweech ng'aalooltooyichoo aatebuutekaab chiito chebo aariit aam wolee miite biiko alake. Ak ng'wooninto nyee boonto biiko kubo ming'aateetaab biiko akoo kaaroomnyeetaab kaakerkeyeetaab tukuuk chee imunche kaasoot meetitaab chiito ake. Kaaruruu cheetaab tyoonkoochoochu miite kitaabuuni aak siriisyeet chee ibooru kule keemaache kikooch nkuruuk ng'aalooltooyik kunyoor keelto nyee Imuuche chii ake tukul kunyoorunee keelto nyee imuche kutech ng'aamnooneenyii bo aariit, sukung'et kunyoor nkinee kiirnaateet nyee Imuuche nkinee kutech eertaab kiito ake tukul aam keelto nyee kuskus sunkoo kumaanaaanyoo inee sumana ake tukuliyibu kuurtooyooni kaaaaboorneteetaab ng'aleek chee-meebere kimuuche kutook aam baaytooyisyeet nyiitenyimiite kunyi. Baaytooyiisyonoo kiboonto nkuruuk chee kiimuuche kuye chiito ake tukul kusiis nto keekoochi ake nkuruuk kumwooy kiy ake tukul. Nyee Isoote inee kule kumwooy.

Kaaaboornee nyoo acheek subak bo ming'aatoonoo bo chichak aam wung'aan ku keemaache kule kutaasyi karoomnyeet tyoonkoochoochu, kuyu ibooru atebuutekaab chiito chebo ariit choo -meemuchaakse kumwoowunee chiito tayiitaab biiko chee chaang'. Taasyine nkuuruk yoo kaakiikooyte miisin ankuunto nyebo cheebyoosook akoo tukuuk chee yeye icheek ku siisyo.

Nyebo letuut aamaache aamwoowu kule keelto akeenke nyee kiimuuche kibooninee taseetaabtaay am kooreet ake tukul ku, yoo miitowunee ng'aleechoo aariitaab biiko chooto minye sang'oo. Ak yoo kiyooto nyee kiyey icheck kuwe atebuutekwaa, kubununee wolee miyaat kukwa wolee karaam. Taseetaabtaay -meebere wuu wolloo mwooytooy kibsumaniisyek, Ntene wolloo kaaarooy biiko choo minye yooto aak wolee mwooytooy biikaab sang'oo. Ak mbo wolee ibooruntooy icheck weecheetaab tukuuk aam ming'aatet aak kaaaasooteyweekwaa ichee kubo yooto minye.

MUCHURWAANTIITAAB BEN LETEEBO BSIRRMOO

Anii Been Leteebo araab Bsiirmooy. Kikeesichoo tarikiisyeek ayeeny araaweetaab ayeeny kenyiitaab 1938 (2-2-1938) am Cheebich woloo keebooytoowunee Kapkateny. Kikeesikyoo kayta nyee baaraay. Kiboonte baaba cheebyoosook somok. Moomo nyeenyuu nyebo somok. Kyaaner kuu leekook tukul chebo beetuusyeek chooto, kuyu kikyokoy tuuka. Kyaa-aake tuukaab baaba nyeenyuu akooy kenyiisyeek taman ak somok. Am yooto keekweroo awe wootoowu sumaneet am sukuru.

Kyootoowunee sumaneenyuu Kaabtoola kurkeetab akeenke akoy somok yooto kikyoo siirte am tyemuutyonoo kikeekuure kule koomon eentreeng's eksamineeshon (K.C.E). Kyaang'eetee yoo awe Kaabtama sumaneet nyebo barak, kyaasir mutiiaaniit kenyiitaab 1957. Am kenyiitaab 1958 kikeesira ayeeku kaaneetiinteet nyoo kekuure kule yuu tii (U.T). kyaayey yiisyonoo kenyiisyeek ayeeny. Am kenyiitaab 1960 kikeekuro awe kooleech. Nteenee kyaatay am nyee kyaakas kule aboonte biiko am kaa chee tiyee nookeey ankookeneenoo keyy anii. Kikeemookyoo awe Kayimoos. Akoo subak kiito ake nyee kiyeya ani maawe kunyi kikiikee yaatitaa am kenyiitaab 1958.

Nto kuyu meebere kichaang' biiko yooto kunyoo meebere kiwuuy kunyoor chiito yiisyeet. Kikeesira subak am askaaryaantiit nyoo keekure kule eebii (A.P) kyaayey kenyiisyeek somok ankaafuutan.

Kyaanyooru yiisyeet nyebo kirwookeetaab teeseetaab taay am tulwooni yooto kitookeebaytoowuneeneech Bunkooma (bong'om), nyooto kiyibe woloowuunto biwuut nyoo bo tulwooni am kunyiitenyi. Kikeekweroo sumaneetaab ng'aleechwo kenyiito akeenke am woliin bo Neyiroobi (Kenya Institute of Administration). Am kutinyoo kimuuche keemwaay kule sumaneet nyebo baytooyiisyeetaab akoo ming' teetaab biiko am yeemeet ak saang'wekwaa. Kyootowu yiisyooni kenyiitaab 1965 akoy 1965 akoy 1969, kyaafuutan amooche booryeet nyebo baytooyiisyeetaab kooreet akoo biiko (siyaasa).

Kikeekweya ayeeku kaang'sala kyaanam nk'acharaanaa kenyiisyeek taman kung'eetee 1969 akoy 1979. Kyaakas kule momiite bytooyik chee karaamech, kiito nyooto nyee kiyeya asoot awuuteekeey ng'aleekaab booryeetaab batooyiisyeetaab kooreet.

Kyaayyoony mbono 1983 kuyu kyaakas wuunyiinto nyee kyaaboonte am ankuuto nyebo beesaanik. Kimiite leekook cheechuu ang'wenu sekeentoor. Cham amwoowu kule kaykay koobuur booryoonoo kubo sumaneetaab leekookcheechuu. Inkete nkinying' kule booryoonoo bo baytooyiisyeet kumache beesaanik chee chang'.

Kurubta keey akoo kaayiitiisyeetaab 1966 akoo nyebo 1979 kaayiitiisyeetaab biiko am kooreet, koobsiro nyoo boontto boorooyiinto nyebo 88sq.km kiboonto biiko chee kiyiite 45,518, Kaabtaama nyoo boonto barooyiinto 68sq.km kite biiko 25,081, Cheebtayiis 62sq.km Kaabsookwoony 57sq.km. 28,149.

Am teeseetaab taay Kobsiirō wolee miite ng'weny miisin

kuyu makeeboonte seekeentoor nyebo leekook, nyebo seereekaali, moomiite sibitaalit nyebo sereekaali, moomiite beeko choo bo feereechiinek, moomiite maata, nyoobo sitiimeet, akoo siimuut nyoo keeng'aloolee. Yoo immache tukuuchotoo tukul akoy iweeseet weeseete nyee buntooy 20kom akoy Kaabsookwoony, Chweelee nto Kimeliil. Ng'aleek chooto chee kiyeya asoot kule awuut siyaasa.

Wolee akastooy anii nkit teeseetaabtaay am tulwooni, kurubtakeey akoo ankunto nyoobo beesaamik, sumaneet, akoo ming'aateetaab biiko, kuboontokey siyasa, mbo nkicheek kustaayeetaab beeko, kaabkoonyoosyoo, ak alak choo kakang'alaalee, am yoo bo barak.

Baytooyiikaab siyaasaet nyoo bo barak ak. Mbo nyoo bo ng'weny biiko nkicheek choo bo mukuleyweek (kanisa) biiko chooto tukul cheekikeneekeey kubo kaaboorunweetaab teeseetaab taay.

Am yootitooyiisyeetaab sabawoot chebo beetuusyechu meetakukerky akoo nyoo kibo taay. Beetuusyek choo kichaacheek. Kimiite tyenwoonik chee kikosobee rwootweet chee teerchinooyootiin akoo alak. Tyenwcokichoo kikeetyeene yoo bo koo sooling'.

Kiyibe choobeetaabkeey nyebo yootitooyiisyeet kenyiit akenke. Kikee choone mnyaanik akoo baaka, keebay nkinee yeyto nyee woo amiikaab sabawooteek ki cheeko, kimnyeteet ak koomeek. Kikeeyeenye yeyto nyee woo ankeerich mayyeek chee choong'ech. Kyoome biiko banyee anku yyesyo.

Kikiineete neerenik wolee wuunto nureenyoontiit akoo

koorkoontiit. Kikeencete kukilyo ankoomuuch kukang rwootweet am tayeetaab biiko chee chaang' yootitooyiisyeet nyee ki kurkeet nyebo wooyiinto. Yeyiisye nyee kiyeye murnik kinyebo keeriib tuuka akoo yeemeet yoo kakwa bunik. King'aate ng'weenakoosyek ankuwoomu seekemik. Kikiineete tiibik ribeetaab keey am ankuunto nyoobo murenyoontiit. Kiito nyooto nyee woo miisin am wolee miite leekookaabaay. Kikiineete keyiisyeet, koonooreetaab cheeko ako kawuuniisyeetab terkoonook, ak tiliilinto nyebo kayta am wooyiinto.

Manaaweek ng'aleechaa miisin, nteenee koomach kuweek ng'aleekaab woonseet; tukuuk chee miite kuweeche, ng'aleechu ku, chamtaayeetaab ayeeny nyebo chooneetaab yeesu kristo (kooiikaab sayeet). Sumoneet, wuuyeetaab biiko kung'eetee ming'ateet nyoo kibo keny kukwaa nyebo beetuusyechu. Kwere biiko chee chaang' leekook cheekwaa kaabkoonyoosyo kubo, yootiitoyiisyeet. Meemii kaaneetiisyeetaab leekook nyooto kibo taay. Ng'aleechaa tukul kaakiileebleeb. King'alyoo nyee kikeekie am beetuusyekchaa cheek keeyatitee leekweet sibitaali.

Beetuusyechu mbo kaywateet nyoo kikoochine neerenik beyik, kimeekumiite. Kuyweye keey mbo chooroonuutek. Kimokeesyeechine ake leekweetaab ake nto beetuusyechu kimeekiinket ng'al chee kuu chooto. Keekase ng'alyoo nyee wuu nyooto kuyek kuu kiy nyee mining' miisin.

Beetuusyek chooto kibo yyeesyeeet boyik choo koowooyee kiitu. Kimayyeesyo leekooy. Beetuusyechu nerenik chee yye mayyeek miisin kusir boyyk. Ng'aleek chee wuu chuutechu chee kikookoochi burrenyoontiit kuwooyit miisin

kookoochi kaaywayateet kimining'it ankoonuun kooreet tukul am kewel ake tukul.

Kikee yootitooy mbono leekwa ankukeesyo. Bakeenke. Kimaachakse kuwo seeteet kurok akoy kubor tuuka ankukwor kukwa kaanto keechamchine kukeesyo. Kiito nyooto nyee kiinketee murenyoontiitaab chi.

Sikiik chebo weeriit chee kicheeng'chine weeriit koorkeet. Yoo kaakunyoor, keerich mayyeek ankebeeta kuba kaytaab mbo cheebto. Yoo kacham sikiik chebo cheebto aniichoo koobooru yooto kule kaakuchamchine akoo biichooto.

Mekeekaasyiin besyeet nyee chekeekweree cheebo nteenee yoo kataayiis keechoob besyeet ake nyee keekwoone bo kiichuute inee akoo nkuruuk.

Kikeekoone koorkeet yoo kaakunyoor inee leekook. Kookeetoosyi tukuuk chebo koonseet beetuusyechu. Yooto kikiikooytooy baateey tuuka somok chee wooyech.

Kikuyeeek kaamutiisyeet kiy ake nyee matinye nkuryoo, ake tukul kuyu kimeetakeekoonyite ng'alechaa. Kikusumaan biiko kunyi keeyoochekeey tukuk chee bo barak miisin. Beete mbo raat biiko kootini kubo ng'aleekaab keesyeet.

Am beetuusyechooto kikeekase karaamnyeet nyee boonto biichoo choonee cheebto. Yoo meebere boon, yoo meebere boonto boortaab moowuunkwook kumakirimutiisyeek kayatita miisin kikeeamchine mbono biiko choo tiyoonuut koomutkeey akoo choo bo binta akeenke meebere kimute ake leekweetaab ake.

Yoo kaakukeesyo chiito kikiikoochine mbareek nyeenyi akoo tuuka cheechiisi kuketyi kuriib nkinee kayta nyeenyii akoo leekook cheechii. Koorkeet ki keetkeey nyoo akoo kiy ake tukul nyebo kayta akoo sang'ta. Kimaboonto koorko kiy kuyu kibo tuukuk tukul boonteet kuyu chiitaab kayta nyooto.

Am yooto wuu nyee maaweek yooto kuyu ikase mbo kule yoo nyooru koorteet musyaanka ku boonteet nyee sate wolee mache kule keeyeta. Yoo keemuuch kwaal mbeereet, tuuka nto kiy ake tukul kubo choo boonteetaab kayta. Miite aroontuunwek alake chee chame miisin kaantiiyiiseet. Kuboyit man sinee kaantiiyiiseet am sabawoot kiito ake nyee woo miisin. Kuyu rubtooy key yooto akoo riibeetaab kaytab chiito nyooto kibote. Leekook akoo tukuuk alak choo immuche kiboonto. Ankutasyi leekook alak am koorkeet nyooto.

Am kuskusyeet nyee miite beetusyechu takuwuu mbono kaantiiiseet nyoo kibo keny. Ikoochine yooto muurneek kuteerta koorteet akoo leekook choo kiintiye. Inkete kooruukaab beetusyechu meebere taku chame kuyamta sanyaak koorkeet ake.

Miite kiiboote ng'aleekaab kamutiisee taab kooruuk chee choong'ech. Wuu nyooto kuyu kaachaang'iit biiko kooreet kuwuunyooto. Koowooyiit kuskusyeet miisin. Nyooto nyee kikookoochi biiko koomute. Koorket akeenke, anku kikucham biiko kubeete sibitaali kubo sicheetaab leekook chee ng'eri. Manaacham biikaab sabawooteek ng'aleekaab sicheetaab leekook chee chaang'. Biiko choo sumanaatiin chee yiibe ng'aleechaa kuyek ng'al chebo teeseetaab taay.

Kwaaneetaab chumbeek nyee meebere kisut kiy ake tukul

miisin wolee miite biikyoo kuyu meebere kiyut bichoo wolii, kikereкта biiko alake choo kilekiteeneech. Asoote biiko ku choo kibo. “dini ya msaambwa”. Chiito nyee kiintoochine kikeekuuree Elicha Masiinte. Chooto chee kikereкта miisin chumbeechoo.

Kweenuutaab 1948 – 1952 kiroob biikyoo alak kibakeenkeetaab (K.A.U) Kenya African Union). Nyooto nyee kiyey kucho Mau Mau, nyooto kumwooye kule “(Musuunku Aende Uingereesa, Mwafirika Apate Uhuru)” (Kooyeey chumbiinteet kooreeng’wa kubaytakeey kubtuuy).

Biiko choo kiyokyine ku biiko kuu boonteet Antru Womboote, baba nyeenyuu, inee nyee kikoonorienteetaab K.A.U am Weestan Brofiing’s. kimmite nkinee suleeyimaan kaabkwoota nyee kichoonee Cheebtaayis inee nyee kichiitaab nkeechereet nyebo kibakeenkeetaab K.A.U inaata kimmite alake kuyu mbo Wiilyaam Mateete, Raphayeel Cheebkooyeech nyoo choonee Kabtama, bichooto chee kiroob tini ya msaambwa akoo KAU anku baryee booryeetaab baytaayeetaabkeeybo kibtuuy am kooreenyii. Nteenee meebere kibuu kibakeenkeenichaa tulwoonibo koony. Kikwa chumbeek. Maalakiis, Cheesamis akoo Lukuulu. Asoote kule ki kanyiitaab 1948.

Am booryoonoo kibo kiityaakteeneech awuunyeekaab chumbeek, kichoo boonteet nyoo kimee Kimee keenyaatta boonteet .Kichoone keenyaata ankuyey tuyeet nyee woo am Chweelee kiweetee rooriitaab baaba nyeenyuu. Kiwookwoomiisyyee kaab kiirawookiinteet nyikibo saang’ta, kikeekuuree iteenuri keerekuyu kirwookiinteet kiyechine chumbeek yiisyyet. Kikeechamchine mbono kuyey boonteet

keenyaatta too. Am kiyooto kiimuurch inee kuyey, kikiinen ankiinyaliil nkinee miisin kubo ng'aleechaa. Isootaat nkinee am kiyee kiyechi inee mokoreenikyii chu ki chuumbeek.

Acheek sabawoot kikeekas mbono ng'al chee chaang' kubo booryoonooto. Kimuuch mbono bichu kibo "Mau Mau" akoo alak kuyu wolii nyaacheek, asiisweek ~~chee~~ chaang'.

Am kenyiitaab 1963 yu kabo keenyooru kaatyaattaayeet am awuuntaab chumbiinteet. King'eereekiis biiko tukul am tulwooni ankumwooy kule "Manakoo muurnee ake boonteet kinyaatta". Maanoowuutyeneech boontoonoo am baytooyiisyeenyi. Kimuuch kotooroor leekweenyoo tenyeel moos, am baytooyiisyeenyii wuunyooto akoy boonteet nyoo baytooyiisye kunyitenyi kirub nkinee kuu woloo kiyeytooy boonteet, nyiin, sunkoo ikoonket inee kule a cheek keeyekuu biiko chee ng'eri miisin.

Keemwaay manta kule teeseetaab taay tukuk nyoo kikuch o tilwooni bo koony kiyibu boonteet nyo kikeekuure kule tanyeel moos, sukuruntaab kaabtama, kaabsokwoony, kimoobo, akoo cheebtayiis kiteeche boonteet moos am ng'wenyutaab boonteet nyoo kikukeeyta boonteet choomo keenyaatta, nyitimee kenyiitaab 1979. Kikiiboot chiito acheek sabawoot am meetaab boontoonoo.

Yoo keekas keelwookikyaacheek tukul immuche isoot kule moomiite keelto yooto. Ikany amwoowuung' manta kule yoo kimiite mooss, kimiite mawiinko nyee kichooni akoy Tooywoonteet akoo choo keekure kule "taaf 'DAF choo bo (NYS) kibeete akoy cheebyuuk, bo kuwoone munyaanik. Sukoo ku Lekemoos kooreet, kikeeyeytooy sinee keelwookik.

Kitososiit miisin baytooyiisyeetaab araab kisieero. Baytooyiisyeet nyee nyii misiin, kiwuutyee, ng'aleekaab chesyetaab kooret kutook chiifunek akoo saab chiifuunek kuyu baytooyik chooto chee wuu nyee kikoonyite inee miisin. Sukung'et koomuukyi inee ku choortakeey nyee karaam koowut anku ng'et am baytooyiisyeet. Nto buch nto kikiinem inee kulooyit miisin.

Teeseetaab taay nyee kikeeyiib kung'eetee 1979 ku. Biwuutaab Kaabsokwoony. Nteenee – meebere boonto mbo subak chifuunek officiisinek. Moomi beeko chebo feereechiinek. Miite maata miite boosteet, akoo saabchaanteetaab keey sii bii (KCB) nyee kookree yaat am yooto.

Kikiikeetoow keeteech sibitaaliit nyebo barak am Kobsiiro nteenee kikeerwooyee am titi sii (DDC) nyebo boong'som kuuyu kitekeemiite ng'wenyuu ng'waa. Kunyoo beetuusyechu miite baateey (Dispensari) beesaanik chee kibo yiisyonoo keeweechakuba kimayyeet am boong'om.

Kase sabawoot baytooyiisyeetaab kibakeenkeenik chee choong'ech kuukiy nyee moboonto keereenkooy. Acheek sabawoot takeemiite baanak baytooyiisyeetaab KANU. Keekase boonteet baytooyiinteet kuu chiinyoo nyebo korootiikyoo, siintaaryeenyoo. Biwut nyi keeng'aloolee ku Kiito ake nyee kee ngere kyine acheek tukul. Keekase kule kiikooraraa cheeneech. Keelekaab limeek chee kikooruruunyeek kuloyit. Keeroobe awut KANU kuyu keechamntooy kule makusoorwee ch kusiir kibakeenkeenik alak chu wunyeet mache baateey bcheeyetaabkeeybo biiko.

Biwuut nyeenyoo bo koony nyee miite ng'weny miisin. Kiito nyee kiyeyeek sukeeng'etu am ng'weny misiin ku bcheeyeetaab keeybo baytooyiikaab tulwoonibo koony. Kiito ake kung'aleekaab cheebyuuk. Kikuoong ngalecchaa kubchay mosoobiisyeek akoo sabawooteek chuut alak. Kikiing'eentee mosoobiisyeek cheebkitaal kuyu kimiite kweenuutaab wuyee, akoo yoomeetaab wolooto meebere kimuuche kookoochi amiik kubiityo.

Kimoomiite sukuruunek, kikeeweekyicheek cheebyuuk sukung'eet nkicheek kutastay am areet akeenke. Miite akwootiit ake nyee kiwuuchi kabooroom akoo Kaabtama.

Akwootiit nyooto ku nyee kichoone traang'sooya (Transzoia) manookasyiin biichu. Miite teerchiinooyeet nyee woo akoo becheeyeetaabkeey miisin am wolee miite baytooyik. Miite akwootiit nyee kutukyine baytooyiinteetaab buunke kumiite ake nyebo kaang'sa laanik, ng'aleek chee wuu chuutechuchee yeye choomnyeetaab baytooyik kuwo ng'weny miisin. Ikas baa kule kung'eetee kaakeenyoorunee biwuut toombo keebe bo keekas nka cheeka boonteet kubo ng'aleekaab cheebyuuk akoy kubuntoochi yee imuuche mbo biiko kuwasta korotik anku miite baytooyik baateey kukase.

Saabchaanteet ake nyee kibarteech miisin ku choong'iinto nyebo limeek am baytooyiisyeet akoo mokoryoontiitaab korooni, yooto keemiite ng'wenyuutaab bong'om. Kikeeboonte baateey M.P akeenke akoo kaang'saanik ayeeny. Nto am kibakeenkeet nyoo bo kaabatik kikeeboonte biiko cheechoo chee ng'eri miisin. Kiyiibeneech bichoo ng'echerook tukul.

Kikiibuur ng'weny kenyiitaab 1924 ankeechamchiin kule

kiirkuuch beesanik chee yiite araaramuuche tibtem ak ang'wan, keetechee biwuut nteenee kutoochiin biiko choo kikoosyiintoo akoo M.P anku beetee ng'weny ng'aleechaa.

Kikiikeechab kule kinem mbareet am Kobsiirō nyee boonto wooyiinto saekaanik 150 kung'eetee yooto bo Kobsiirō bakeenke. Kikikucham biiko chebo kibakeenkeetaab Kenya Finland kukoon rubiyaanik keetechee sibitaliitaab Kaabsookwoony kubarayiit. Nteenee kubot mbeereet asoote kule yoo wo kubokuu kenyiini makeekatitaa beesaanichoo.

Miite kusyeeme M.P kusoom wookeet nyooto leekitee Kaabsoo kwoony koonata biiko wolooto.sukung'eet kibaraay sibitaalit akoo biwuut tukul.

Am kenyiitaab 1991 – 1992 kimiite yoomeet ake nyee kimiyaat. Am wolee akaastooy ani nkit, miite mbono sabawootiinto nyee kiibuur anku chob ng'alee chaa. Nteenee king'wayeet ake nee nyo buch nyee kimiite kweenuutaab sabawootek akoo limeek kung'eetee keny. Yooto kekiinem kiiruutyeeet nyoo bo (2(a) nyoobo baytooyiisyeet am Kenya kuba limee ankuunto nyebo let kung'etunee sabawootek yooto kimmite baytooyiisyeet nyoo kibo kwaak. “KANU akoo FORD” ng'aleek chooto chee kiiwooch ng'w'aayaanaa. Am bichoo bo sabawoot akoo limeek.

Kitoowunee booryoonoo “Trans Nzoia” limeek choo kikwoonee kimeliil ankubo kuming'iis “Trans – Nzoia” chee kirwooyee miisiin ng'aleechaa. Kiba kimeliil boong'om akoo kataleel. Kinek biiko, keechoor tukuuk, nto alak kikooten nyee miyaat misiin. Kuyu king'aleek chu chee kimurchi kibek nkicheek sabawootek choo kiyeyiisye saang', akoo mbo choo

kimmite kukuroone ka am keeltaab kimeliil , boong'om ak kataleel. Kibar kikicheek limeek miisin. Yotoo kakas limeek kule miite sabawootek kubare limeek am tulweeng'waa bo koony kuchobkeey nkicheek kurrib biikyoo keelto.

Kiito akeenke nyee amache amache amwoowuung' ku kule moomoche anki akas ng'aleechaa bo 1991 – 1992 kuyu moomiite kiy ake tukul nyee kisarweech, acheek nto limeek. Kakeebar biikyoo, keechoor tukuuk chee chaang'. Anku rootootiin raat biiko chee choo alake kunyiitenyi. Kaaneetik chee chaang' kilimeek, kibeechikey – manaweechkaeey akoy kura. Kunyoo miite ng'weny sumaneet beetuusyechu.

MUCHURWAANTIITAAB: LIITYA CHEELAKAT

Keekuureenoo Liitya Cheelakat. Kikeesichoo kenyitaab 1972 am saang'taab Cheebkooya, nyooto ki Koonkit Kenykyoobuur kenyiisyek nto aweetii sukuru. Kyoowe kootaab akeenke kyooyib barooyiinto baateey nyeebo taay, nyooto ku akeenke, ayeeny, akoo somok, ak ang'wan am kootaab somok, yootooy woonteetaab akeenke. Kyaayib baarooyinto nyebo taay kung'eetee kootaab somok akoy nyebo lo (6). Manaabakaakte baarooyinoo am Cheebkoyaa.

Acheek cheekikee yote sumanaanaa bo 8-4-4. Amiite kootaab tisab (7) kyoonyooye wuunyiinto, kuyu kimiite weerik chee kiwooyech ankukiikusiirto mbo kuba akoy seekentoor foomu wan, kiweech kaasooteyweekwaa ankuweechikeey subak let kooto nyebo tisab (7) kimiite siintaneetaab koyoo barak miisin. Nteenee kyaayeetkeey akoy ayib barooyiinto nyebo ayeeny saawe kootaab sisiit. A soote am kootaab tisab (7) kyooyib barooyiinto nyebo somok nto leekook choo kikeekwoontooykeey am kootaab lo kiimuch ng'bo taa kunyoor barooyiinto nyebo taman ak akeenke (11). Kootaab sisiit yootooywoonteetaab taay ayib barooyiinto nyebo somok. Keesire nyooto kule 003 kuyu ibooru kule omiite baayooye mutiiianit nyebo keenya tukul K.C.P.E (Keey.si.bi.ii). Am tyemuutyoonoo, kyooyekuu baenaayin to nyebo ayeeny (2). Akoo booyiintiinek 55 nto nyee kiintoochine kiboonto 58 auku nyooto kunyi kikiikuwo sekeentoor aukuwee chikeey. Kyoowe Lukuulu am sumaneenyuu ba seekentoor foomu waan nkit wolee kyaayibu barooyiinto nyebo somok ana yootooywoo nteetaab taay. Nto kuite yootooywoonteetaab ayeeny

kyaanyooru wuuyiinto nyebo beesaanik kuyu tuubecheenyuu nyoo kikwewoo kuwonkinee sumaneetaab konyoo syeet kiyey inee kunyooto kuyu kaaneetiisyyet nyi kiyieye inee meebere kule kikii kuwo koolech.

Sukuruutaab Lukuulu ku nyee kibo barak. Sunkoo meebere kyaasuman yootooywoontectaab ayeeny kyaamuuch ayib barooyiinto nyebo taman ak ang'wan (14). Nto nyebo somok manaasirkiy ake tukul nyeeuwu mutiyaaniit. Kiyeya kiyiyoto ang'ete lukuulu awe lookitaang'. Kimiite nyooto ng'weny kisich yooto kikoowaany cheebiya anii meeri nto am beesaanichoo kichii inee kiimuuch kooneeta nkani. Kyaayeechi foo tuu. Kyaamuuch ayib barooyiinto nyebo taay akoy kut awaany sumaneenyuu am sukurunaa, foomu foo subak gutoochi akoo booyintiintek³⁴ akoo kreetiit nyebo c. kimiite ng'weny sumaneetaab sukurunaa kuyu kiimuuche kuyib kaaneetik araawet akeenke kumiite kaa. Tuite nkinee wuuyiinto wolooto nyebo keelto.

Beesyeeet nyebo taay aweetii seekentoor kyaasoot kule kawo baaratiiso. Sukuruuaab tibik nyebo Lukuulu nyee kimiite barak miisin am. Sukuruwek choobo tinkey. Kyoomuuche mbono

Achamte kule kiimuuchakse besyeet ake awe sukuruut nyee wuunyooto. Kiyibo ani araawet akeenke achamte kule akoo man. Kimiite barak sumaneet. Kyaa soote mbono kule kyang'atee baateey foomu foo nteene kyaamache kule atastaay miisin. Kyaasumane am Lukuulu miisin nteenee kikooroomech nkicheek leekook chuut. Kimiite kooto akeenke sabik ang'wanu anku leekook sosom am akeenke. Kikeesumane asiwek tukul akoo kaaneetik nto am Lookitang' akweek leekook baateey chee osumanchinekey. King'oomech leekook

chebo lookitang' kusii chebo Lukuulu akoo ng'amech turkaaneek sinee am wolee kikeesikto. Sunkoo meebere kule kalaineet.

Kyaasir foomu foo kenyitaab 1996 nto kenyiit nyii lakeeree awe kooto. Kyaanyooruu leekweenguu kubooreetyeet kengiitaab 1991-1992. Teekweet, weeriit kuboreetyeet nyee keekuuree Brayan. Kyaang'ereechchat mbono miisin kuyu kitokumite saanteet nyeenyuu koolech. Kiboonto leekweet arook ayeeny ku yooto yu kikee ruutoochine acheek anii akoo Meeri kumiite inee koolech Mooy Baaraks am 1993, kyooyib sumaneetaab kaayiitiisyeetaab beesaanik am kitaate K.A.T.C. araweetaab somok akoy nyebo lo (6). Am letunnoo kichoowe tyemuutyeeetaab kaaneetiisyeet, kyoosiir awe Machaakoos treeyiniing' koolech. Kiyib sumanaanaabo koolech kenyiisyeek ayeeny 1994 akoo 1995 kikiiyooktoo awe sukuruut nyi kyoo sumanee nteenee kyaatay kikeekoonoo rooyiinto am kaabtooleelyo.

Yu kaawe kootoo kyaachante kule kyaleetaat kuyu meebere kikyaaaboorchii cheebiya kule wuunee keeltoo nyeenyuu. Kimcenkete Inee manta am wolee kyaamiite anii. Kiinkete inee saanteenyuu ani kuu choorweet. Kunyoo yoo kakoono anii inee beesaanik kule analeenkweek awuunye wolloo bo soofaanik. Asoote kule kimiite cheebiya Meeri kuweetii kaabenakuoya sibitaali. Kuyu kiimnyoone kimuuche kuchoonee sukuru besyeet nyiitenyi nyee. Kyoowetee kooto. Sunkoo sinee meebere kyaachomte kule amiite abeerene. Kyaasootebuch. Kule ayoomiise aniinee buch baatey. Kyaariret am asiiswek alak. Kyoonyikiis mooyeet nyebo arook muut kutoomiite ariireekeey. Nteenee manaakustoochoo anii Meeri. Kyaamuche mbo asoot nkicheek mbo: momo,

ng'eetaabiya cheebiya.Kyoomuuchasoot miisin kubo meeri,
kuyu kikerkeey inee akoo sikiikyuu.

Yu kaatoon kaaneetiisyeet mananyooru wuunyiito nyee
woo kuyoo kyoomiite koolech kuyu am koolech miite
kaaneetik alake chee miyootech. Amii sinee kyaacham
kaaneetiisyeet.yoo kachaming' leekook meebere
makooyiiming.' Imuche mbo subak icham kaaneetiisyeet yoo
omiite aboonte choomnyeet, akoo kalyeet ak kaaneetiinteet
nyoo woo akoo mbo kaanetik chuut alak.Keeboonte
wuunyiintoo nyee woo yoo roobone kuyu iwite sukuru akoo
beeko akoo saakaatyeeet, ankutililech leekook kuyu icheek
maboontoo kweyoonik kanyoo beetee icheek beelto komos.
Leekook alak kookuyek biich chee wooyech kunyoo (muuche
mbono ibas kuyu areet akeenke koosoot kule awe kaa
waabeeran ntoo kawookeesye bakeenke.Nto alak kunyikisiitu
kumiite sukuru. Kenyitwey kikeebonte ang'wan.Chooto
kitiibik ayeeny chee kinyikiisech; akeenke kiwo kooto akoo
weerit nyee kikoomutiis.Nteenee kisir
mutiyaniin'waa.Kiitoake subak nyee ikoo chine leekook
kung'etyee sukuru ku yeesyetaab buusaa akoo chaang'aa.
Sikaaraanik akoo nchakayiinak. Kikiiket kiyooto kuyu miite
leekook chee weektoos atebuutek cheekwaa yoobo Kooswleny.

Muuche leekook cheewuuchooto kunyeeree leekook
chuut alak yoo meebere kekeeyib amkeelto nyee karaam. Kunyi
kubo ng'aleek chee kerkeey chooto miito boorto nyebo
kaaneetik nyee toolaat anku kikeemoolchi yiisyonooto bo
kirwookyine leekook chee wuu chooto.Akoo ng'aaleek choo
keekertooy kaaneetik saang'. Leekook choo boonto atebuutek
chee wuu chootochoo meebere kule keechamchine kooyeew
sukuruna kenyiit nyoo rube. Leekook choo yye mayyeek

inkete mbono inee kiy ake tukul yoo kaabookit imuuche kumwoo chi kaaneetiinteet ng'alyoo ake tukul nyoo ka cham inee. Am keelto nyee meebere kule leelaat kaaneetiinteet.

Yibe biiko chebo tulwooni biiko choo sumanooti in kule icheek chee kaantooyik chebo kooyyik. Kunyoo yemootiin icheek kookooytooy tuckhuuk chee kwaa kuboyitu biiko alak. Isoote mbo kule biiko tukul choo sumanootiin kumachakse kuyeye yiisyoounetek.mbo choobo kootaabisab akoo sisiit 7 & 8 boora yoo inket isuman ankiisir kule kumachakse inyooru yiisyeet

Keeboonte mbo sumaneetaab biiko choo wooye am tulwooneb koony. Keeboonte mbo ofisiit nyee yoonkyine sumananaa. Chiito nyoo kyookase lang'at nyee chiitaab ng'echereetbo yiisyooy. Tasetaay kaaneetiisyoounoo am kaabtooleelyoo. Chumataatu, chuma taano akoo kaasi muut (chuumaa). Yee tasetaay kaaneetiisyoounoo.

Am tulwooneb koony takuunyooru tiibik kaaneetiisyeetaab atebuutekcheekaromech am wolee miite mbo kookoong'waa yoo bo kosoleny. Keemiite mesukooy. Yooto keeng'eetee amiikaab koosooleny.Kiineetech keetayeekey sooynooneet akoo wolee imuuche ibuurte yoo iboontekey saanteeng'uung',kurubta keyy akoo ng'aleekaab murenyoontiit.

Keeboonte kibakeenkeenik choo bo cheebyosook keesirtee keyy siling' 500. Nto kuyu toombo keekiilye miisiu keemiite keesyemie laititiir kibakeenkeena. Keemache chii ake tuleni nyoo miite kukweykisyereet akeenke. Toowunee kweyiisyeetaab beesaanichoo saab-lookeeshon akoy tibiishon.

Keemache beesaanichoo kutoa akoy tiistrikit sukurarweech kyaal tiinkeet. Kiito nyooto nyee imuuchekukooneech beesanik chee kiimuuche keyeisyee koyyiin.

Keeboonte acheek subak ng'aleek cheekesaruukeey kyoolchinekeey mabaatiinak, kotoonik, bootiinek akoo alak keetoowunee waareek. Yee waarweet kuchik. Keesaruu cheebyoosook kuyu irruuruche biiko chee chaang kung'eetee kaabtaama akoy kaaboosoom.

Keeboonte kibakeenkeet chebo nerenik am kaabtooleelyo. Boonto biiko 50. Keekweyesilinkinek 500. Keemiite bo keyeeye karramuchetaab beesanik kootoror kibakeenkeena. Miite boontee nyoo koonyitoot Araab Mooy kuyeweech akeenke araweetaab (12)

Miite nyebo cheebyoosook nteenee momiite chiito nyee nkete kule ayu. Kibakeenkeetaab nerenik nyee boonto nkuruuk kuyukikeekey biko kutoowuneekey wolii bo kaa. Yeye nerenicho yiisyeet nyee woo miisinkubo kule kikuyeyta icheek keelto kutoowunee ng'weny akay barak. Immuche cheek beesaanik kut neeng'yimache chee kwaalteeta nyoo bo chumbeek. Teeta nyoo keebayeeko.

Kiisunyto cheebyoosook kuyu kya al cheek mbereet anku chaan, nto kuuyi kikeebokookyii biiko choo kiyoonkyine mbaranaa, anku kikwey tukul beesanik sukyaalee mbaranaata. Keemiite kee sate kiyoonkte kibakeenkeet ake nyebo biiko is maanaachamchiinbiiko tukul am laatiit nyee keesirteekey kuyu mwooye kheek icheek kule boonto kibakeenkeeniik alak kunyoo meebere imuuche cheek kunyoo nyebo barak kuu nyoo kibo taay. Kunyoo mwoonye cheek kule keesirteekey siling'

300. Nteenee manaakeekasyiine. Kikiiyyoong'te kibakeenkeeno kubo kule kimache biikaab A55kshon Eyit (Action Aid). Chee kimache kukoonech loon (laon). Ikooy tooy biichoo loon kubo kibakeenkeet meebere chiito ineekeye. Kikiikeechob kule yoo kakooneech kyaalee mnyaanik. Am laatiit nyebo 20 am kiiloonik ayeeny. Ankyaltee siling 60 am kiiloonik ayeeny kenyiino araweetaab lo (6). Yoo kakeekeyi cheekwaa kya-al makaanteekyoo ankyaalte ankuyek chechoo acheek beesaanichoo.

Miite tulwooni bo koony ng'weny am nyee woo miisiu bcheeyeetaabkeye nyee miite. Miite baateey biiko chebo kuutiit akeenke. Yoo miiteng'aleek choobo kule minye biiko choo bo kuutiit akeenke yeeto akeenke. Momiite chiito nyee immuche kaawet ake. Immuche mbono biiko chee keerkeeyeech kusiintaukeye kuuraat kule kwa al ake mutukeet nto koobat mbo mbereet ekaanik taman (10). Kiito akeyyeesyetaab mayyeek akoo sikaraanik chu ikoo chine. Leekook chee kutay sumaneet. Koomoch koonketaat biiko kule teseetaab taay ku kiy nee. Am taayta kikeeboytoowuneenech bong'om. Kikeesirech mbono am yiisyoonuutek kuyu kimachamech limeek. Chaang' chooroonuutek cheechuu chee manoonoorubiwukut nyee nyoo sukunyoonuutek.

Nto kitakeemiite bong'om acheek alek nto keeyeekuu mbono kaaneetik. Kikeebaytoowuneenech wolee loo nyee kimomiite kiy ake tukul nyee kikeenyooru ankeemwooye kule keebooye wolooto. Alak chooto chee kisuteech acheek let miisin. Keeboonte ng'erekweek miisiu kubo kule kikeesoom biwuut am kenyiisyeek muut nteenee kikeenyooru. Tuaakiiyeyii mbono let subak. Keeng'erekootiin kuyu yoo kitoombo keenyooru biwuut sukuruut nyee wuu mooy kaabataam

kiboontoo. Baateey leekook sosom (30). Kmotooku mbo kaabsookwoony nteenee kuunyi kilaikaang'tee kiikutosyikey leekook chee sumane ankutasyikey nkicheek chee nyooru yiisyoowuutek. Kuunykunyi miite yiisyoowuutek nteenee. Momiite biiko chee keenyiit. Miite mbo chebo kooruuk kuboonto key mbo choo siriik am offiisiinechoo. Imuuche iyiib raat kenyiit akeenkeenke icheeng'. Yiisyeet ankiinyooru.

Biiko choo sumanootiin ankuboonto yiisyoonuutek kase kule kaba saang' kuyu mache nkicheek kutuunyo akoo biiko alak. Mbo anii nkit amache awe komosta nyebo kitaale kuyu tokuming' tawumit nyeenyoo kaabsokwoony. Miite biiko choo yeyiisyesaang' chooto. Nkicheek kumache kukwa kaa. Mache cheek kuunyooto kuyu mache cheek kule chakoo batiis nkicheek. Akoo kwa-al mbaroo syek am woleeb kaa yoosooome chiito kuwo saang' kumeche kukasta, nto yoosooome kucho kaa kumache kaabakeenke. Mbo kaaneetik. Mache kule kaaneet sukuruut nyoo leekiteeinee am kaa.

Asoote kule yiisyeet nyebo kanna ku koo tuuyo biiko. Akoo yiisyeet miite akiik, leekook choo ng'eetyee sukuru kubeete sumaneetaab akiisyetaab biikaab yeyiin. Kanusa nyee kiteeche sukuruunekaab tulwooni tuku. Keelwookik akoo kutooret leekook choo meemuu chekey sikik chee kwaa icheech. Kiikuyeyta keelwookik ang'wan.karaam miisin toowuneetaab kaansa kuyu kiinem tukuuk kuu choo kibo kule keewiirtooy seremeek. Yootitoo yiisyeetaa tiibib. Kutunkyinooyeet akoo teecheetaab tuakuukaab ayiik. Chee takuyeye biiko alake. Kitay biiko kaansa kubo kule imuuntooy ng'aleen chee changg' chee miyootech. Choo kicham kuba kansa kisumaan chooto.

Kibakaekenek choo manamekeey akoo seerekaali chee wuu akshon Eyit (Action Aid). Chee kikuyeetyeecheech acheek am. akoo kukooneech beeko am kaabtooleelyo. Akoo saang'wek alak somok nkicheek. Kiikuyeetyeechi kibakeekenek choo bo nerenik am yeyaayee nyoo bo baarbaariit. Kuyu kiikoochi I echeek tukuuk choo kichatiisye. Rube subak bicho kunyoor leekook choo meenuchekeey am keestoon. Ineete mbo bichoo sikiik koonket keelwookik chee karoomech chee imuuche chito kuviibe leekook chee wuuchooto yeetyeecheech mbo subak am ankuunto nyoo bo leekook am sumoneet.

Am tulwooni bo koony syo yoo sukeekasing' kule iyeku makooryoo kuyoo iboonte mbareet nyee imuuche ilach amiik, iboonte kooto nyee kiimuch iteech, nyee kiimuuch iteech nyee karaam, iboonte mbo nkicheek kooriik choo kiibeseentoo ama Kaapsookwoony, imuuche iboonte mbo nkinee mutukeetakoo alak. Akoy iboonte tuuka. Yoo iboonte mutukeet ameeboonte tuuka kumeete iyekuu chii subak. Kiito ake nyee keekase miisin ku sumaneet.

Kiikukas cheebyoosook chee chaang'ng'aleekaab keerektayeeaab sicheet nyebo leekook chee chaang' nteenee meebere chame wolee woo am icheek. Kuyu takuchamntooy cheek kule akoy isich leekookuuk tukul ambu mooyeeng' uung' kase bichoo leekook kuu keelto akeenke nyebomokoryoontit chaang' cheebyoosook chee maanaacham keerektayyaanaabo beetuusyechu. Yeyiisye chek choo kibo keny. Ankumwooye cheek kule keesiche akoy kiitewoon.

Am tulwooni akoy ing'aalaal kuutiitaab sabawoot. Nto kuutiinoo kubo kaateenchiin. Miitie chee ng'aloole kiswaayili

nteenee ng'eri chee ng'eri miisin kuchoo ng'aloote kiinkereesa. Yoo keewut ariit miisin miitie alake chee meemuuche kung'alaal kiswayili. Nteenee karaam yoo ing'aloole kuutiinoo kuyu immuche Iyebchi yiit ng'aleekaab kooree kuburunee sooyeetaab yoomet (reetyoo). Imuuche inket kiyee tase taay am Moombaasa, Nyeeri akoo kooroosyek alak choo miite saang' wuungooto nteinee kiinkereesa. Karaam mbono yoo inkete baateey ing'alaal kuutiit akeenke kuyu imuuche mbono ibuur akoo biiko alak choo terchinooyootiin. Yoo imuuche ing'alaal kutuweek chee keeytee ayeeny iboonte b ere rooyiinto nyee imuuche

Ibuurte keyy biiko chee terchinooyootiin am atebuutek. Mbo chumbeek imuuche iboorchi keelto ankuma kukwewung' kiy kisich. Reetyooyiinek. Nteenee choo keekure kule reetyo kaaset chee kase kutoowu keyy. Reetyoo meebere kule bo buch kee ng'erech nteenee ineete biiko subak. Mitte tiibiik alake akoy kura chee takunyooru kaaneetiisyeet nyoo bo mbo kooko am mesukoy. Rooru koo tyoonkoo cheet ankunwoowook kiyee ibooru tyoonkoo choonoto. Kiineete cheek ng'aleek chee chaang'. Akoo mbo chebo kaabuurto nyee karaam anku tiliil nyee ing'ereeche biiko alake

Makuutyeeet nyee woo miisiu kubo kule keeyeyta keelwookik akoo sibitaaliinek kukaroomiitu. Kuyumakiimuuche kunam chiito ake boorto kweemooy. Akoo mbo nkicheek tukuuk choo keeng'aloolee. Machakse keeyeyta nkicheek. Kuyu yeemaat keeng'alaal acheek akoo biikyoo kuyu wuunyech ng'aleek cheekwaa.

MUCHURWAANTIITAAB FRANG'SIIS MAASAY ARAAB KAKASHA

Keekuureenoo Fraang'siis Maasay Araab Kakasha. Kikeesikyoo Traangsooya am kenyitaab 1938. Kyootow awe sukuru kenyiitaab 1948. Kenyiisyek chooto chee meebere kikiikutoorooch biiko sumaneet am ng'erekweek. Kiyiisyeetaab baytooyik chee kimachse kucheeng' biiko (leekook) choo kikuyem kuba sukuru. Kikeekwereech keebe sukuru. Nteenee anii kyaacham anii nkit sukuru besyeet nyebo taayta aweetii. Kimoomiite kitaabuunek nteenee kikeesire woloobo seleetiinek. Kyootowu anii sukuru kukaakeewuuyee biwuutaab Traang'sooya keebe Marooka am Weebuuye. Sukuruut nyee kyaatoowunee ku muuchi.

Kiito akenke nyee kiyeya anyooru chamateet nyee woo miisin am sukuru ki kule kyoomache anket asir ankaasuman. Kyoonkete anii nkit kule immuche mbono chii kubuntoochi kiiyooto yoo meebere kawo sukuru. Ng'etaabiya nyoo woo nyi kisimkuwo sukuru kutokeemiite traang'sooya nyee wuu nyee kikoono nkuruuk miisin am weeteet ak chemateetaab sukuru. Amache amwoowuung' kule kikee ng'eetye Traang'sooya kuyu kikwa chumbeek ankuminy mbarosyek chee kikeeminye acheek. Kiito ake am biiko choo kisim kuba sukuru am acheek kunyi icheek cheekiiboor atebuutek chee karoomech am acheek.

Kiboonto bichoo atebuutek tukul choo kyoo chorokyine

aniichebo barak miisu kunyi, kiinket kusiriis anku suman icheek. Kiimuuche kung'alaal kiinkereesa kuu chumbeek ankoomuuche subak kung'alaal sabawoot kuu biiko tukul.

Kooneetiinteet nye nyuu nyebo taayta ku ki limiinteet ake nyee kichoonee kakameeka yooto kyoomiito sukuruutaab Muuchi Praaymaar. Amiite kurkeetaab somok kuwu siikiik chee chuu kuba wolee keekuuree Bokoli. Kiwaa sirteekeye sukuruunaata Bokoli. Am sukuruunaa biik tukul ki limeek wunyee kyaanii nkit chiitaab “kooreet” (sabawoot). Kimoomiite kaaneetiinto nyee kisobowootiin kuyu limeek chee kisim kutoorooch ng'alyoonteetaab yeeyiin akoo sumaneet nyi kichoo ntooy keye.

Am kenyiitaab 1952 kyaasir Kommon Eentreeng's Eksamineeshon (C.E.F) am kootaab ang'wan ankaa tas taay. Kikeetoolawe sukuruutaab Shaambereere am Kakameeka anku sukuruut nyee keerwee. Kimachakse keekwey fiisiit nyebo laatitaab 225 am kenyiit akeenke. Nteenee kuyu kiwoomiisin kaankweleet nyee kiboonto limeek kiinem kaaynenyu kaayneenyuu am kartaasiit nyoo kiboorunee kaaynook chebo biiko choo kaakeechamchi kusuman icheek sukuruunaata. Akiikeeree kaayneetaab leekweet nyee boonto kaayneet nyoo bo limeek nyee meebere kisiirtoot mbo koobeloo anii.

Kiimwoowo anii limeechoo kurook kyooiirtoot anii mbono nyee yemat nteenee yu kaakunyiy boorooyiinto am shaambereere kucham subak kumwoowo anii kule man kyooiirtoot anii nyee karaam nteenee akany sukuruut ake nto nyooto ku Cheesamis, anku kisukuruut Cheesamis nyee kimiite kutoowu keye buch. Kyoo buur baree miite kubeku beetuusyek miisin awe Cheebtaayiis kurkeetaab muut. Kyaasumane

sukurunaa am arook chee ng'eri nteenee kisim keeker
sukurunaa am kiyee meebere amuuche anket.

Yu kiyeyaktoos ng'aleechaa aweechiikeey ani sabiiny,
wolee keekuure kule buumbo. Am wolooto kiwaasirtekey am
kootaab muut. Nteenee am letuunoo anket kule makaraam
sumaneet am wolooto miisin. Am tabantaab 1953 aweech keey
Keenya. Kichaawe kootaab lo am Kaabsokwoony sukuruunaa
ku nyee kitoorete kootaab sayyeet nyebo (S.D.A) seebenteey.
Beetusyek chooto kitoombo kacham sabawotek sumaneet,
kunyoo kiwuuchooto nkicheek sikik chee chuu.
Chooroonuutekyii choo kilimeek chee kimuuch kootitiire inee
moyeet kule immuche sumaneet kutooret lekookuuk kooyyiin
mokiimuuche yu kaawaany kootaab lo keeyiboo awe cheesamis
kootaab tisab. Kikeekweye fiisiit latiit 225 am kenyiit.

Kimiite tilyeenyuu nyee kikaamiitiinteet am sukuruutaab
Kimoobo. Kyooyookte nyooto kuwo kanyoo acheek
wokumwoochinowoo sikikuuwaa ani kukoonoo.
Beesaanichoo. (Kooyokoowoo) kubuntee inee. Kuwo inee kaa
kumwoochi sikiikwaani, chee kimuuch choo kwaa. Alta yeeyto
ankoo koochi inee beesanichoo. Kicho tilyaanaa anku
maanookoonoo. Beesaanichoo. Nteenee kiimuuch
koobeeerbeeraanii kule manookikoochi kiy ake tukul. Nteenee
yu kawe kaa, keemwoo kule kiichoontoo kaaneetiintonoo
beesanichoo.

Kikyoobuur kaa kut kaakubek eerta nyoo bo taay am
sukuru. Kunyoo. Meebere kitokoomuuchakse awe sukuru.
Kyooburchikey kaa. Kimiite sukuruut ake nyee kikeekuree
Cheesiro nyee kimooboonto kaanetik chee kiyemootiin. Kisira
anii sikiik chebo sukurunaa aneet kootaab ang'wan. Kyoochob

leekook chee chuu am sireetaab mutiyaanitaab Komon Eentreeng's Eksaamineeshon. Kisiirto lekoochoo tukul.

Kimmita taabantaab kenyiit nyooto kiba sikiik chee chuu anii subak bokoli. Kyaatiil ukaniit atas taay am sumaneet. Kyaasirteeykeey am kootaab tisab am bokoli ankaatas taay akoy nyebo sisiit kenyiit nyoo kiikeere. Kenyiit nyooto subak akas terchiinooyeetaab kutiit. Kuyu meebere kyaawe Kaamusiinka kubo kule meebere kyooyekuu limiinteet. Am kenyiinooto 1958, kyaayeey subak (Ukaanta) Saabiiny. Kiwaasirteekeey am koolechiitake nyee. Meebere bo serekaali nyee keekuure kule Seeta.

Nteenee karaam miisin amwoowook kule booryoonoo tukul kisarwoo limeek chee kichooronutekyu. Mbo saasirtekeey am Seeta Koolech kilimeek chee kichobkwoo barooyii nto. Kuyu kimita mbo alake limeek chee kisumaanee wolooto.

Kuyu kikiikutoow baaba nyeenyuu kucham sumaneet kikweywoo beesaanik amareet akeenke laatit nyee yite 280 am kenyiit. Kisukuruut nyi nyee meebere kikeeruuytoo. Kikeenoominye akoo chooroonuutekyuu ankiibeseen kooto am siliinkiinek 10 (taman), am kereywoonteet akeenke.

Am kenyiitaab 1959 yooto kuyu katoow baytooyiinteet nyoo kimee, nyi kibo koony Tanyeel Moss akoo Cheemoonkees sukuruut nyee kikeekuuree Boota Koolech. Kyaasirtekeey am foomu tuu. Nteenee kumanaawaany koyoo kubiir sikiikyuu kukweywoo anii subak beesaanik.

Am kenyiitaab 1960 kiimuuch icheck kukweywoo anii

subak beesaanik. Kyaayeey sukuru ankuwoo sirtekeey am foomu tuu am seeta kolech. Kyaa waany foomu tuu. Am kenyiit nyi kikeere 1961 kyaawaany foomu foo am sukuruut nyebo braayireet yoo maneesirt mutiyaaniit nyee choomung' itaas taa.

Komosta akenke kibo siriisyeetaab yookwoontee, ake, kubo kraama, koombosiison , koombreeng'syen, akoo alak. Nto latit nyebo siirtooyeet ki 75%. Nteenee manaamuuch a sirte kyaaweech keey achoo keenya.

Am kenyiitaab 1962 kyootoowu aneet sukuruut nyoo bo leekoo choo minkech, naasari. Am tabantaab kenyiit kyaamuuch asirtekeey asoome barooyiinto nyebo koolech ayeku btuu (p2) am Kabiyaanka. Am araaweetaab kibtaam (moomuut). Nyebo kenyiit nyooto kikeekuuro awe tyemuutyeeet. Ayite yooto keeleenchoo miite baateey barooyiinto nyee yeme biik 25 anku biiko 181 choo chee kisirta keey. Kyaanii chiito nyebo 181. Am koolech kikookeekoono tyemuutyeeet boonteet Braawun kuyu kinee Briing'sibo koolech. Nto kaawaany. Tyemwuutyoonoo kumwoowoo kule amuuche anyooru barooyiinto yoo aboonte kibewook chee karoomech.

Am araaweetaab kibkookeet kenyiitaab 1963 kyoonyooru yookwoonteeet nyee kikuuroo kule awe kolechiitaab Kabiyaanka waayey koosiitaab bii tuu. Kyoowe wolooto taarik ang'wan araaweetaab ayeeny kenyiitaab 1963. Kyoo waany koosiit naata tabantaab 1964.

Kikyooktoo kimoobo am kenyiitaab 1965. Nto 1966 keeweecha awe Kaabreeru. Am 1967, keeweecha awe Kaamusiinka.

Am 1969 awe am kenyiitaan 1972 awe Masayeek, nto am 1973 awe Cheepkoyaa wolee kyaabuur akoy 1991 yu kawee kaa waamuuny.

Am yiisyoonoonyuu nyoo kyaayey kulooyiit miite kaaneetik chee karoomech, anku chee wooyech kuu mbo Naashoon cheebokuruuy. Nto alak ku biiko chee wooyech am barooyiinwek chee teerchinooyootiin.

Yoo kaakas leekook chee beete sukuru beetuusyechu akoo choo kibeete sukuru ak anii teerchinooyeet nyee woo miisin. Am beetuusyek. Choo kichaacheek kichame sabaw ootek tuuka kusiir kuy ake tukul. Kuyu teeta nyee kiimuche icheck kuyeye kiy ake tukul nyee kimuuche kooyiim icheck. Kuboontokeyy koonseet.

Soboonto nyebo beetuusyechooto kimakaryoo baateey yoo boonto inee tuuka chee chaang'. Kikoochine ng'aleechaa sabawootek maalta tuuka kubooyit fissit nyebo sumaneetaab leekook. Kunyoo meebere kikase icheck kiy ake tukul nyee karaam nyee imuche chiito ake kuwe sukuru.

Anii nkit nyi. Kimwoochine sabawootek choo kichooroonuutekaab baaba kule meenyeree tukuuk anku maku cho weeriit ankumach subak tuuk alak chee koonsee. Nteenee choo kichooroonuutekkyii anku ki limeek chee kiititiire inee, kubo sumaneenyuu anii.

Acheek alak choo kisumkeebe sukuru am biiko choo meebere kikiikusuman. Kichamoani mbono chooroonuutek cheechuu kuyu kimwooye cheek kule kikunyeereenaanii sumananaa bo chumbek. Nteenee karaam amwoowook kule

biiko tukul choo kyooweetokeey anii sukuru ki limeek.

Koo chaang'iit raat biiko choo sumane kusiir choo meebere sumane. Kuyu meenii raat beetuusyechu wolee kyookeetuuka. Sumaneet subak ku yootaywoonteetaab yiisyeet ake tukul. Meemiituuka choo kiintumeree. Akoo subak beetuusyechu kookeetech sukurunek chee chaang'. Nto yekyey king'erinech sukurunek miisin. Miite sukurunek raat kunyi chee karomech. Yooto kichame mbono sabawootiinto kutooret leekookwa choo miite sumaneet.

Am kunyi keeboontesukuruunek chee chaang' kuyu Kaabsookwoony nyebo weeriiik, Kibuuk nyoo tiibik, Kaabtaama, Kimoobo, Cheebtaayiis akoo alak.

Am koorooni kookoomuuch kucho taaseetaab taay kuyu kiikubakaakta sabawootek ng'aleech choo kikeewuuyoote. Biiko choo kisumaatiin chee kyaam booryeet nyee woo kiisin am weechetaab biikaab Sabawoot kookoonket sabawootek kule akoo nyiikiis kalaamuut kubiir tuuka chee chaang'. Sumaneet kiirik. Nto bimiite barooyiinto nyee keerkeey akoo nyoo bo (D.C) (Ti Sii) awunyekaab sabawoot nto ng'erekootiin sabawootek miisin.

Barooyiinto nyooto bo D.C nyee yootooywoonteetaab tuukuuk chee chaang'. Kunyoo teeseetaab taay am acheek ku tee cheetaab sukuruunek akoo yoo keekase leekook cheechoo kusiirtooy am sumaneet. Keemache nkeechek leekook chee choo kusumaan ankunyooy yiisyoonuutek choo wooyech nto yoo keemache acheek taareteet kebeetii wolooto ankeeng'alaalee nkachek kuutiinyoo, ankeesarweech areet akeenke.

Karoomnyeetaab keelwookik nyee keekase ku taseetaab taay nyee woo miisiu kuu woloo inketitooy kule chaang' biiko chee :kiicham koobatiis kunyi machakse keelwookik chee karomech. Acheek am tulwooni moomi keel mbo akeenke nyee maalat. Momii mbo subak nyee sisinoot am teeng'eek choo bo maaram (Ng'aaroomook). Kunyi keetoroche miisin yeytaayeetaab keelwookik. Kuu biito akeenke nyee woo am wolee keemiite acheek sabawootek.

Keemache mbo subak keekas teeseetaab taay nyebo sokooniinekyoo kule karomech. Kookeechoosye akoo tukuukyoo choo keeyibe kubeete kimelil. Keemache acheek keekas kule kyoo alteenkacheek tukuuk cheechoo Kaabsookwoony. Miyootyeetaab :keelwookik nyee kikoochi biiko chee chaang' ma-al mutukaanik.

Asote subak kule mache biiko kiititir kubay tuuka choo bo cheeko. Yoo kayey icheek kunyooto makulaang'ta faktooriit nyooobo cheeko am yeemooni. Amwooye kunyooto kuyu beetuusyechu koomink echiitu mbaroosyek chee meebere kule taku yeme tuuka chee chaang' kunyi karomech tuuka choo bo chumbeek amnyee inyooruu cheeko chee chaang' kunyoo kiito akeenke nyee karaam ing'alaalee yoo ing'aloolee teseetaabaab taay am sabawoot ku sibitaaliit wuuy miisiu sibitaaliit kuyu keeboonte baateey akeenke nyebo serekali am Kaabsookwoony, nyebo miisyoin am Kaabtaama nto yooto kuboonto looyiinto nyebo 14Km. Nto kweenuuni momiite sibitaaliit mbo ake. Nto yoo keewo tinkeye looyiinto nyebo 30km sinyooru sibitaaliit nyebo koobsiuro akoo kibsiikon. Yoo keeng'eetee yoo inyooruu iwe akoy cheebtaayiis. Nto yooto ku loo miisin.

Kunyoo keemiite kuya am ankunto. Nyebo kanyoosyeet. Keesoome kule nto /kikee boonte mbo sibitaaliinek ayeeny chebo serekaali am saang'ta nyeenyoo. Yoo miite tooratiinto nyee immuche kuyeweech ng'aleechaa amuuche ang'arach miisin. Machurtaat teseetaab taay yoo momii sibitaaliinek chee :yeemootiin.

Kikeechwesta kaantooyik akoo serekaaliit kubo ng'aleekaab sibitaaliit. Kunyi karaam yoo keeyyoong'iis kaantooyik anku kuurtoochi serekaaliit manta nyee miite. Keeriree kaantooyichoo kubo kule meebere iwuuteekeey cheek baryoonoo bo ng'aleek chee keerkeey chooto.kiinyauile limeek bikaab kooreet miisiu kibire mbo limeek choo kikaantooyik chee kinyaliite biiko chebo sabawootek.

Am baytooyiisyeetaab sabawoot nyee sabawootek karoomnyeet nyee kuurtooyeetaab kooreet nyoo kikiikuwo. Yooto yee kimache limeek koonemuneeneech nkechereet nyoo bo buunke. Kimiite weeriit nyebo limeek nyee kikicham limeek kut nyee kikeekuuree (matoofaa). Kibeel sabawootek mutukeetaab chiichoo. Ankiikweny kooriikaab limeek. Yooto kuyeyookkoo ng'aleechaa tukul kyoomiite anii asumanchine yiisyeetaab kaaneetiisyeetaab leekookaam kaabiyaanka. Kikiweny ukicheek sabawootek choo kiminye kooreetaab limeek kinyoor nkicheek sikiik cheechuu wuunyiinto am booryoonooto. Kuyu kikeeminye nkacheek kweenuutaab limeek. Kikeemwoowuuneenoo anii wolin bo sumaneet kule kookuwu biiko am kanyoo acheek. Kuwu sabawootek tukul choo kiminye akoo limeek kootooch kiwuunyooto nteenee mwooyektoos limeek am nyebo sabawootek.

Kiyyo booryoonoo yooto kaakeenyooru acheek

nkecheeraanaata kikeemache. Kiiyo subak booryeet kuyu kikiikung'eetyee limeek kooreenyoo acheek. Kicho chaamnyeet akoy ayiiu kenyiitaab 1992. Yooto kung'eeet booryeet ake subak. Kiisach nto kiisaynaan ng'aleek chee wuu chooto kibo 1963. Mache limeek kubayteech ankoorruunyeech acheek keebooty kutukul. Kiito nyooto. Nyee yibu booryeet.

Kooreet nyee kinyenyaacheek kitoowunee Kaabsokwoo akoy Weebuuye (ruboosi). Kunan nyebo Bongom tukul akoy malaaba. Nteenee yu ang' aloole kunyi kiikuyib biiko alake buch kooroonoo. Biiko chee chaang' chee kiyib kooroonoo ku limeek. Nto akoy kunyi kaanookaab kooroonoo kubo kuutiinyoo acheek sunkaa sinee kikumach cheek kutankwa ikas baa chu nyoo kuure cheek kule "Bungoma" kumachakse Kuyek "bong;om" nto nyoo kuure icheck kule "Kabuchai" kumachakse kuyek kaabchay. "Khachonge" kumachakse kuyek "kaab choonkei" kunyiitenyi amuuche amwoowu kule meekeboonte kooreet nyee kimuuche keeyeetekeey nkacheek.

Chaang' ng'aleek chee kiyey sabawootek kooboot kooreeng'waa kuyu ki akiik cheek kiwuuyoote, ku cheeng'esuuswoontetaab tuukwaa. Akoo yoo kimiyaat miisiu ku yoo kiyeku muruunka baytooyiinteet (kirwookiinteet). Yooto kik enyiitaab 19 kuyu king'eye kirwookiintonoo buutek am metewookaab sabawootek. Kikerchine chichoo murnik koong' kuteech taraacheet nto katey kurate. Kiinyaliile mbo subak am keelwookik chee terchinooyootiin. Nto kuyu meebere kiimuuche biiko cheechoo acheek yiisyoo nyee nyikiis kiikoochi ng'aleechaa kuwu bichooto. Kubakooktooy kooreet yooto tukul. Kunyi kiito akeenke nyee mache onket kunyi biiko cheechoo cheek kuchame tuuka miisin kusiir mbareet. Yoo

kakasing' mbo icheek inyiring' ibatiisyii, -meebere chaming', icheek.

Kunyoo yoo kakeekas taseetaab taay am tulwooni bo koony. Amuuche amwoowu kule karaam sinee kuyu kikiinaate kisich nteenee takumiite toosoosyeet akeenke. Nyooto ku kuskuussyeet nyee taku boonto kaantooyiisyek akeenke. Nyooto ku kusuusyeet nyee taku boonto kaantooyik choobo woleeb kaa. Miite baryeet nyee woo am kaantooyik icheekeey kubo teeseetaab taay.

Kiito ake subak kunyi keeyeeteeneech yeemakeeyayiisyeet tukuukyaacheek nkit. Kuu raat wookeet. Biiko alak buch chee bosaang' che bawuneekeey. Acheek nkit biikaab kubo momiite chii nyee keechamchine kuyey yiisyonoo. Biiko chee yeye yiisyonoo ku kaantooyik, kinoominyo cheek akoo kaantooyik chee chaa cheek.

Yoo keemachee keesobche kaykay yoo kokwaa kaantooyik yeetakeenke kunyoorkibakeenkeet nyee ng'waa nyee immuche kuyek tooooytaab sabawootek. Asoote yoo kikeemiite a cheek sukuru kikeeboonte kibakeenkeet nyee kibo kibsumaiisyeekaab sabawoot anku kiyyoonkine tannyeel moos, kiti akoo cheemoonkees. Yu kabek bichoo akase nkani kule kikeebe ng'weny. Nteenee kuyu keeboonte biwuut nyee nyoo kimuuche keenoomnye ankeetas taay nyee karaam, yemootiin kung'eetyo. Kaantooyik, machakse kuyek icheek kuu taariinek (lebkeyeetaab bichu. Machakse kiineet biiko miisiu kubo kule kibo kikiyyeech kooreet nyee tentent kuu saaruur. Kikooboot sabawootek kooreet nyee woo miisin. Kikuwunukto biiko chebo kuutiit ake kung'eetyee kooreet nyee ng'waa koonata miisin.

King'wey biiko chee chaang' kuba Traang'sooya kisereet subak bichoo am wolooto yoo kikwoone chumbeek. Kiitiilta chumbeek kule yoo siiminy yooto kumakyyiing' inemu tuuka ang'wan nto muut am kenyiit siiminy wolooto. Kubooyit man kikweyecheek yeeyiik choo wooyech. Kiyeyiisye chumbeek yeyiichoo koobatiisye. Nto biikaab kubo kumiite choo kuriirtoos momiite wolee minye.

Kwaaneetaab chumbek subak nyee kiyek buunyoontet ake nyee woo miisin. Kubo mberee ng'waa icheek.

Momiite kiyake tukul nyebo nkuruuk nyee kiyey sabawootek kusiir kuket kooreng'waa. Yu kiwo kiisoy kule keeketu kooreenyoo. Kikeeketu kooreenyoo. Kikeemiite awuunyeakaab limeek am baytooyiisyeet. Nto bichoo meebere ki biiko chee /kikiimuuche kiwaaleekey am tooret ake tukul. Yooto kimomiite biiko chee kisumanootiin chee kiimuuche kung'alalee ng'aleekaab kooret nyoo kikiiboot kaykay beetuusyechu koochaang'iit biiko choo sumanootiin chee imuuche kung'alee ketuneetaab kooroonoo. Wuuyiinto nyebo koorookoo nyee /keeboonte acheek kiwuuchi biikyaacheek alake kooreetaab mikoony, kuba alake sabiiny kuba alake Taang'saanyaa. Leekook choo bo sabawootek choo kiminye chee kisum kuba sukuru. Anii mbo chiito akeenke kuyu kyoochoonii koorooni ayekuu kaaneetiineet.

Am kenyiitaab 1963 kimiite wuuyiinto akoo wookuutyet am sabawoot akoo limeek. Momiite besyeet nyee weete wastaayeenyaa cheek bo korootiik buch. Kenyiitaab 1963 kikeebooryekubo baytooyiisyeetaabkey keenyooru. Nto nyebo ayeeny kikeemache biwuut nteenee kicho kubo korootiik choo kikeewostooy.

Am kunyi keesooime baytooyik kooboorweech kiyootet nyee nyoo acheek akoo limeek. Sukuketyi meebere mekiituuyekeey subak am kaayneetaab biwuut. Kimuuche mbono keeyeykeey kule miite besyeet nyee mabokeeminy acheek akoo limeek am toloosyeet.

Amache amwoowu kule kiimuuche keeng'erech miisin yoo nto kikeebaytoowuneeneech riifti vaaley kusiir tinkeey wolikeemiite kunyitenyi. Keemiite tinkeey. Kikeebcheyeey kung'eete ng'weny akoy barakimomiite teseetaab taay ake tukul nyee keechamweech. Kunyi keekase nkacheek kule kaykay keewuuy wolee miite tuubhoosyek chee choo chuut alake choo bo kuutitaab kaaleenchiin, kuu a cheek. Kinkete kule yoo keemiite wolee miite tuubihoosyekyoo keeboonte loong'eet nyebo beetuusyechu akoo beetuusyey choo kwoone. Makeemiite nyee karaam kunyiiteny.

Keesyeet am sabawootek kukikiy nyee kimakeewuunye. Kiyoo kaakunyoor chiito cheebto nyee kasenee kule yemaat kuyek koorkeenyiinee, kuwa wokumwoochi sikiikyii kubo kiyee tase taay. Yoo kachamchiin nkicheek sikiik kule yemaat kaunyooto. Kuba icheek bokumwoochi sikiikaab cheebo nkicheek.

Yoo kaakuchamiis sikiik chebo cheebto kuung'et boorooyinto nyebo weerit akoo cheebo kuba bokoobaartakeey kurook am kaytaab mbo cheeboosu koomutkeey anyuun.

Miite am asiiswel alak immuche sikiik chee kuuk kutoochiin akoo ng'aleekuuk. Kubo kule miite tilyaanateet nto meemuuchakse kubo kule bo bichoo kuutiit ake nto areet nyee

meebere kalyoonoot. Nto subak kubo kule boonto bichoo metewook kuyu imuuche ku biich chee workooy. Yoo keemut workooyik cheebng'uung'. Meebere ityaachaata iwewee teeb inyiing' koonooyweek. Akoo subak kule yoo keemut weeriit nyeenguung' cheebtaab woorkooyik yoo kakeesich leekwa nye mache kuboo nto metoo, keebokooche nto kakeeban kumiyatiit metit.

Kimiite :koonseet ng'weny kuyu kikeekoonsee tuuka :somok ak breenkeetiinek ayeeny kibo ake boo nteetaab yuukooy kubo ake cheebyoosyeetaab yuukooy. Beesaanik akoo sukaruuk kitokukwoone choo. Kenyiisyek chee kibo keesyeeet yooto ki (30) sosom am murneet nto tiibik (25) tiibtem ak muut anii nkit kyookeesyii aboonte kenyiisyek 35 sosom ak muut. Nteenee kikeecham chiine inee ku ineekey am kayta.

Am sabawootek kikeeyibe leekook choo weeriik kuyek ichcek chee leekook kusiir choo tiibik. Kuyu kimuuche weeriit kuriib kaayneetaab kayaa akoo kule kinyooto nyee kitiye yeemeet am beetuusyeyek choo bo booryeet. Kunyi kitookunoot kule buntoochine yee makuwo cheebto kooto ankubokookyiing' inyiing' yooto buch. Anii nkit akase kule leekook tukul ku kerkey nteenee meebere kule karaam miisin yoo -meebanta weero am kayta.

Sabawootek ku biiko chee yootikooy weeriik akoo tiibik. Keeyootitooy leekoochoo yoo boonto kenyiisyek (20) tibtem. /Kikeeriche koomeek nto leekweet nyooto /keemache keeyatita nyee weete kurso, kiweetooy :toolyoonteet akoo siriimbiit. Beesyeeet nyoo keetikyinekey nyee keeyeenye teeta ankiiraan akoy korroon. Yootitooyiisyeet nyee /kichamchine chiito kung'eetee leekwaantiit kuwo wooyiinto. Nto yooto keemiite keechobe chiito kuyek nkinee sikiinteet ake. Keechamntooy

acheek kule limeek chu, kikeeminkyiine kulooyiit chu kikaseeneech acheek woonseet. Acheek chukikeekwoonee miisir kikeekwoontooy ng'aleechaa am wolee miite biikaab israayeel. Miite tyoonkoocheet ake nyee bo kule kimiite limiinteet ake nyee kimache koomut cheebtaab “kooreet” Sabawoot /keeleenchi chichoo -meemute cheebo kuyu toombo /keeyaating'. Ntoo imunche keeyaating' ibakach kibsuumbawuut ake nyee kikooyiim biich am eben. Nteenee kiimuuch limiintonoo kuyey kunyooto. Kikeeyaaita ankikoochi koorkeenyi. Woleekinyoorta bichu yootitooyiisyeetaab tiibik maankete anii.

Yootitoosyeetaab tiibik ku kiito ake nyee takutorooche sabawootek miisin. Toku kwiilekey mbo chee chaang' kule kutastaay yiisyonoo. Biiko choo sumanootiin akoo choo kichamta karaaraacheetaab :leekwetaab :yeyiinteet. Anii nkit maakase kiy ake tukul nyee karaam am yootitooyiisyeetaab tiibik, nteenee akase wuuyiinto yeemaataykey nyee yeye yeemeet tukul. Am anii machakse chiito kuyey kiy ake tukul nyoo chame inee nkit. -Mayemaat /keekerchi tyee koong' keeyaaita. -Machame ani mbo atitiir tyee kule keeyaaita nteenee amwoochine anii chee chuu miyootyeetaab yootitoo yiisyeetaab tiibik.

MUCHURWAANTITAAB CHOON MWICHIKA THUWO

Kayneenyuu ku Choon Mwichiki Thuuwo Kikeesikyoo kiyaambuu am saang'ta nyee keekuree Kithunkuri. Kyaang'eetee kaa kulooyiit kenyiisyeek choo kibo 1960 akoo kiy woloo. Beetuusyechooto yiisyeet tukul nyee kimate Kiyaambu ku kaabatiisyeet. Kisum anket kaabootiisyeet amining' yiisyeet tukul nyee kyoonkete amining' ku kaabaatiisyeet. Kyaa sumaanchi kaabootiisyeet am lekeuaantiinyu tukul. Yoo kamwoowu kule manaasuman, kukammwoowu kubo sumaneet nyoo bo barak nyoo imuche chiito kucheeng' yiisyeet nyoo bo serekaali. Amuchee sinee anii asuman ankaasir, nyee karaam amuuche ayey saabuneek, chee chuw anii nkit. Kyaasuman akooy kootab somok nyooto kwoochintos akoo kootaab muut choo bo beetuusyechu.

Kyaa ang'eetee Kiyaambuu kwaani. Kwaanii nkit kuyu meebere kikyoo keesye kyoowe kataleel wolee kiwoobuuree akoy 1967. Kyang'eetee yooto a choo tulwooni bo koony. Kichoo miny wolee keekuuree Koonkiit. Kichoo buurtekey chorweenyuu nyee kikisumkuming'iis inee koorooniitenyi bo Koonkiit. Kyoominy akoo inee arook ayeeny amiite nkani ateeche kooto nyeenyuu ankaa bootiisyyi ki chaang' keetiik kiikuultooy inying' keetiik kuu wolee imuuktooy, kyaakesye ankaaminy ning'aaaateet akee nyee teer ak nyoo kibo kwaak

Kitooroochaa biikaab koorooni am keelto nyee karaam. Beetuusyek chooto kimeenkete Saabaawootek kweeyet akoo bcheeyetaab biiko. Kikeekaase chii kuu chii ake tukul. Kiito

nyee kikiinkete baateey ku kule iyeku inying' chiito ku chiito ake tukul. Ayiin leekito yee kitoow biiko koowooyooitiit akoo choorseetaab tuukukaab biiko alak kimomii wookuut.

Kenyiisyeek choo kibo 1960, kikiibeseentooy mbereet am siliinkiinek sosom nto 'artoom' (30-40). King'eetee yotoo kuwo bokol akeenke (100). Kubuntoochine 1989 kikiikooytee mbereet bokolwookik ayeeny nto somok (200-300), kurubtakeey akoo wolee moong'alaalte akweek. Achoonii anii koorooni kimiite mbereenik chebo sukuruunek ameebere kimiite sukurunek amiite anii koorooni ako ketlwookik tukul. Sukurutab koonkiit nkit king'etee kootaab muut.

Beetuusyeek chooto kyole biiko, chumbiit, soobuuniit, akoo sirook, kikyoollee sirookwaa tukkaani meebere wuu raat beetuusyechukiikwa mbo chee keemooyee saang' mbo kotoreet nyoo keerwooyee kikyoollee nkinee tukaani chaang' mbono biiko chee kyoole kotooroonik kuyu kirwooyee icheek ng'weenik. Akoo makayiinekaab reetyo beetuusyeek choo bo saakwoonuutek.

Kweenuutaab 1972-1973 yotoo kikii keetoow keelwookik choo bo ruuro, yotoo yee kyaal mutukeenyuu kii nyoo naantroobeet. (Landrover). Kiyeeetyee choo miisin yoo abooksii mnyaanikyuu, akoo tukuukaab tukaani nto miite kenyiitaab 1979 all subak trakteet nyeenyuu kyakeesyeeenyebos ayeeny kenyiitaab 1975 kinyoor kubooreetyeenyii 1976.

Kikwo wusyeek kenyiitaab 1989 ankuseetyi tuukeenyuu ani bakeenke kinyeeruyeeree tukuukyuu anibakeenke. Kinyeeruyeeree tukuukyuu chee chaang, miisin kibakach mbo chiito akeenke. Kiseetyoo ankoo yeey kuba wusya subak.

Kisobee cheebyoo syeenyuu kutiitaab makeetyeet. Kyaang'eetee koonkiit bakeenke ankaawuuy aawe kaabsookwoony. Kyoominy Kaabso-kwoony kung'eetee 1989 akoy kura. Kiito akeenke nyee alaate miisin am bichu ku wolee noomtooy ankusumanee tukuuk am areet akeenke miisin. Ikaas baa kaabootiisyeenyi kikeeyeye acheek, konom icheck tukul anku nyooto raat nyee yeyiisyeec icheck beetuusyechu moomiite kinyyee nyuu ake tukul nyee kyoobokookchi koonkiit, kyoobeseene kooto akoo mbereet. Am biyasyara kyaa cham koonkiit nteenee, meebere karaam am toloosyeet kuyuu looyech riibiik. Karaam kaabsokoowny kuyu lekitech i riibiik.

Yoo kyoo chooni kaabsookwoony kiwuu kooriik ku nyooto miite kunyi yoo ikaase. Tuukeet akeenke baateey nyee kiyeyiisye nyebo mayiinte. Tuukaanichaa tukul kimoomi kiyee kimiite aariit. Beeusyechu yoo kaal kiito ake am siling' bokol akeenke (100) ankumaache chiito ake kukoono bokol akeenke akoo muut, achaame, kuyu biyasyara nyebo besyoosyechu weetaa kuunyooto. A altooy raat tuukuuk buch meebere tokumiite kiy nyebo wool seel.

Anii nkit aboonte leekook taman. Sumaane alake Kimeliil. Nto kuyu aboonte cheebyoosook ayeeny miite ake Kaabsookwoony nto ake Kimeliil. Sumaane leekook cheechuu miite mbo chee kikuyit yunifasiity (University). Kiwuute nkicheek wolooto kenyiiniitenyiikikoowaany mbo choo woyeech. Moomiite mbo akeenke nyee kinam yiisyoono ng'waanii. Nteenee miite akeenke nyee kiyokeresyi. Imuuchi kuyib yiisyooni ng'waanii. Am chooto ayeeny choo kiba sumaneetaab barak moomi mbo akeenke nyee cheebto. Ameebere kule abcheye anileekook nteenee am leekookyuu woyeech weeriik. Kisumaane weeriit ake Kibaabii nto ake

cheesamis am chooto tukwaay choo kisiirto kuba sumanoanaa bo barak. Miite nkicheek alake chee akoy kusiirto nyee karaam.

Cheebyoosookyuu ani boonto chii ake tukul yiiseenyi. Acheek kukuyeek wuu nyooto ng'aleek cheebyoosook chee riibe tukuuk aam kayta. Ani ariibe baateey yoo kaang'eriiniitu. Meebere chee choo nteenee kaase icheek nkityoonin kuyu biiko tukul kumache kule kuyeye kiito nyoo kiikukas kwaan nto koamet kiyaaeye, moomiite terchiinooyeet am limiinteet, saabaawoot ako kukuyiinteet. Teerchinooyeet baateey kunyi akweek saabaawootek oboonte mbarousyek am yu. Kunyi riibe kooruuk mbereen nto akweek murenik obeetii yiisyoonuutek alak. Nto acheek choo meebere keeboonte akooy kuyey koorkeet byaasara. Acheeng'aatani yiiseyet ake.

Yoomaanaa kimiyaat kitiny kooreet wolee woo. King'wey biiko chee chang'. Anii nkiit maanoo chuboo chi nto kumwoowoo ng'al nyee miyaat kwani bakeenke. King'eriiniitu biiko miisin. Meemiite teeseetaab taay nyee karaam. Kuyu inkete kule yoo chang' biiko ku karaam yiiseyet. Mbaroosyek choo kikeeminye, moomiite chiiraat beetnususyechu kuyu koong'eriiniitu biiko.

Achoonii ani Koonkiit kyaaboonte koorkeet yiiseenyuu nyee kiwoo miisin ki kaabaatii syeet akoo bisyashara. Kyaateech tuukeet am koonkiit. Kyoobuurte tuukeet kenyiisyeek chee chaang' miisin, yoo keeteabee biikaab sang'aa akooy kumwoowung' kule choon nyee kibo taay kuyey yiisyoonaabo biyaasara am sang'aa. Kyoobuur akoo biichoo kenyiisyeek chee yite taman ak muut (15). Yiiseetaab biichoo kuriibeetaabtuuka baateey. Kiwookeet kooreet wolee woo, acheek chee kikeesyem miisin keeyaat saamiyoo.

Achoonyaani kooroonii kikeekooning' item ankiibaray mbaraanaa.

Tuukeenyuu anii nyee kibotaay am tukul am koonkiit. Kuyu meebere kimiite tuukaanik alake kunyoo anii nyee kyoo yeetyeechine bikaab kaabtooleelyo akoo cheemooke kikwoone nkicheek kubo kuyu kiwoo tukeet nyee nyuu anii, kyayaatee tuukeenyuu kisyeerook muut chooto ki beesaanik chee chang' miisin beetuusyek chooto, keelwookiik chee kimiyootech miisin. Kikeeyibu tukiuk akoy cheemooke yooto abeseen nkani sikirook chee chee anaaaamee kung'etee yooto akoy koonkiit kyookoochine biikaab sikirook siliinkiinek muut. Am letunoo keeyeeyta keelwookik choobo ruuro. Koomuuch mutukaanik kuyit koonkiit. Akoy yooto kukaramiit yiisyeet nyiitenyi kyooyeye.

MUCHURWAANTIITAAB MAAKREET CHEEBKWEEMA

Keekuureenoo Maakreet Cheebkweema. Kikeesikyoo Kibuuk am tulwooni bo koony. Aboonte kenyiisyek 42. Anii akoo koonyuu aminye saang'taab Kaabwen am Kaabsookwoony biwuutaab koony manoowe ani sukuru amining'

Yoo kitoomining' kikyaa cham miisin aareeret akoo chooroonuutekyuu. Kikeeeyekeey kule keeyekuu biich chee woyech kikekyuu. Kikeekwoonye kimnyeetaab teng'eek, keebaye leekook, kekyuu. Kikeeteche kooriik akoo rikiisyeetaab koomeek. Kikiimuuche mbo subak keewoonse, keekwere leekook kaabchaay ankubo kiyiilee sakaatyee. Tukuuk chee wuu chooto takuuyeye leekook akoy kuunyi.

Am nereteenyuu kichaang' areeroosyek chee kimiite. Kikeebeetii taansiit nyoo bo kweemooy. Kikeechobe areeroonichoo am keelto nyee kimachakse kule keeba keestoonik tukul. Kikeetoow areeroonoo kweemooy asiistaab 8.00 aeny yooto kaakuba sikiik bo kuruuyo, ankaiwoonye koorroon. Kichoortooy keey tiibiik akoo weeriik yoo sukuba areeroonichoo. kisyeeame leekoochoo kutmeenkeet silaik kule akoo beete cheek areeroosyekaab kweemooy.

Am nereteenyuu kikeerube ng'aleek chookibo keny; kimiite woonseet, sakweetaab kalakeetaab sirook akoo sakweetaab keesyee.

Saakwectaah woonseet kibo nyoo tiibik akoo weeriik. Kikyooreerene miisin areeroonoo nyee kikoochine leekook alak nkicheek kunyoor nkicheek mooyeet nyebo yootitooyiisye wuu nyooto. Yoo bo keeyootitooy leekwa kimachakse kunyoor kutitiit nyee choonee wolee miite sikiikyii kule keeyatita.

Yoo kaakoonket siniik ng'aleechaa, yooto kookoochi leekweenaa mnyaanik chee bo tooyek. Keeyeenye teeta nyee kyoomo yoo kaakeewoonkeye kubek akoo mayyeek tukul.

Yoo keeyootitooyiisye, miite leekook alake chee iyweye rootweet, nto leekook chee wuu chooto keekerchine koong'. Kuyu am acheek sabawoot yoo kakiimut chebto amanaakeeyatita, meebere makunyoor nyoo leekwa ake tukul. Nto nyoo kakiimutat amanaakeeyaata, yoo kaakiinet kule toombo keeyaata akoy keenam am nkuruuk. Akoy kuunyi tookee name biiko keeyootitooy am nkuruut. Koota kee name chiito ake am kaabsokwoony, ankee yaatita am nkuruuk.

Chiito nyoo kiikeeyaata kiboonto koonyit nyee woo miisin am saang'ta. Imuuche weeriit nyoo kikeeyatita kuyib mayeek wolee miite booyiik. Kiboonto chiito nyee wuu nyooto koonyit am wolee miite chooroonuutekeji akase anii yootitooyiisyeet kuuki yee karaam.

Yoo kaachoomuyo leekook kooboorchine weeriit sikiikyii, chobe choo besyeetakeenke ankuba koytaab mbo chebto akoo amiik, yoo kaam cheebo amiichoo amiiichoo keeyiibu. Koobooru yooto kule kakuchomis. Nto kaakuchamchiin keekaane bakeenke. Nto mii yoo kuwokoonyii wo kuminy akoo saanteet.

Kibcheeyootiin mbono biiko kenya kiminye teeskeek akoo biikaab kooreet, akoo limeek nyee karaam. Kiyyeesyo ankuyeeye tukukwaa am yeetaakenke. Ak tukuu chee chaang’.

Am nereeteenyuu kikaraam ming’ateet. Kiriiboot atebto am keelto nyee karaam. Kimuuche cheebto kung’eetee koonyii yoo miite chee kikase ng’aleechaa. Kimiinye biiko chebo kuutiit nyee tar ama wookuut ake tukul. Kichaang’ amiik, beetusyechu moomiite amiik chee yeme biiko. Meemuuche mbo iwe kut isoom ng’eetaab koomeet kiy ake tukul. Koowuuyiit ming’ atet. Am yoomanaa kimiyaat kikeechoor tukuuk chee chaang’ alak kulooyoo. Kikee chooreeneech tuuka, ankee beeleeneech kooriik. Makeebonte sirook, akoo amiik. Anii akoo siyeenyuu kikeeboonte tuuka 14, waareek 16, nokook 100 akoo mnyaanik kumiyaanik 100, kikeeboonte tuuka 14 kikeechoor 12 kung’et 2 kikeeboonte cheeko chee chaang’, beetusyechu keekasuu buch. Moomii wolee keeyeytooy kuket keey ukuuchoo.

Biiko choo minye tulweet barak chee kiitoowbooryeet. Kimache cheek kule kubeechikey teeskeek akoo limeek ankung’et cheek kuyu mwooyee cheek kule nyeeng’waa tulweetaab koony. Kimaache cheek kuunyooto ntenee kimwoochi cheek teeskeek chee chaang’ miisin.

Yoo kitoombo kung’eet booryoonoo kikaaraam miisiu ming’aateet am kayta nyee nyoo, anii akoo siyeenyuu keeboonte leekook sisiit ankumiite tukul sukuru. Karaam yooto kaabatiisyeet. Kikeechoone mnyaanik mokaanteek akoo kawaanik kikeeboochi amiik chee choong’ech. Kikyooltooy alak nto alak keekonoore.

Yookitoombo kutoon booryeet kiberberech rech biiko kule mech makeeyeyee kiy kooto nyoo ho mabaati nteenee yu koolooyoo ng'aleek moomiite kiy ake tukul nyee kikiituuch. Keemiite acheek akoo kayta nyee nyoo nyee karaam kuyu kikeebeechi keey tukul keesobchootiin kikoono choorweenyuu ake wolee aminye. Nteenee miite beetuusyey chee kikeeruutoochine mbaraanaa nyoo. Bo keekase wolee wuunto tukuukyoo am mbareen.

Yooto kabek booryoo noo kikiiyeyee kaa wolloo kikeekwoonee. Kyoobere asyeem alech mbeereet makaanteek akoo mookoonik kumiyootiitu tukuul, kuyu asoote kule kikiikeenyeeree biiko alake mbareet. Sinee yeye cheebyoosook yiisyeet nyee woo kusiir nyoo bo muureenik. Yiisyeetaab mureenik bute kawaanik anku beesyotoot kukasoote chooroonutekwaa. Kuu boonteet nyee nyuu makooy inyoorchii kaa sunkoo meebere yyee inee mayyeek. Ng'eete inee kerir kooreet ankuwo ruutooyto, sunkoo sinee kuwuu nyooto akoy kukas kule keebatakay mbereet. Asoote iwuunee mbo beetuusyey alak koonyak kee (to yiisyoowuutek tukul, choonseet seemberiisyeet akoo alak yekeyeye acheek choo.

Keeboonte wuuyiinto nyee woo miisin am ankuunto nyebo koonyoosyeet. Kaanyoosyeet nyeenyoo acheek am kaabsookwoony kumache beesanik. Maakeeboonte acheek ng'al am sibitaaliinaa.

Ng'aleekaab keereektaayeetaab yyoteet aab leekook chee chaang' am sibitaali iyiime biiko alak miisin. Manookeyeyiisyeeyee acheek sinee nteenee wolee ng'alooltooy biiko choo kikuyeyiisyeeyee kumwooye kule aming' suweet, amamiite nkuruuk boorto. Kikoonech ng'aleechaa tukul keetay

kuyu wuunyeet toowuneetaab boorto ake' nkinnee.

Am kunyi leekook ang'wan choo aboonte yemoo am wuunyiinto nyebo ming'ateet nyee miite. Kikiikoo chi acheek leekook chee choo sooroyiinto. Kyooyeye ani kuunyooto am keelto. Nyi kyoony am nyoortoosi mbono akoo boonteet akoy beesyeet nyoo keemache leekweet. Anii nkit meebere ayuu chiito nyoo aruubuu woonko. Kuyu ayuu waayiilyoo.

Leekook chichaacheek tukul keesichee koa. Keekoosyiintoosii acheek nkit am kaa ankeeyeetyee chikey am wuunyinto nyee wuu nyooto. Kikooroomech boorwoowik chee kikeeboonte, akoo subak a cheek nkit kikyoomiisyii nyee karaam. Achoomchiintoosii ani kule yeyiintee nyee seete yoo sukunyoor chiito leekweet. Masas chii ake tukul biiko choo ibuure ama leekwa.

Beeko, keeboonte chebo fereechiit. Nteenee keelwookik akoo nkoriinek (Taraachiit) chee miyootech. Ikoo chine chooto weesyeteet kuwuuyit miisin.

Anii akoo siyeenyuu makeemiite kibakee nkeenichoo bo cheebyoosook mbo akenke moomiite acheek beesanik chee kiimuuche keesirteekey. Sunkoo sinee kiikeekas nteenee ano wolee keekweyee beesanik chee tee chooto yoo moomiite mbo chebo chuumbit kukwaanaano bokaolwookik muutu chebo kibakeenkeenik.

Kiikulat tulwooni bokoony am tukuul chee chaang'. Kubo bcheeyeetaab keyy bo kuutiit anii achamntooy kule choone teeseetaab taay yoo ituuyootiin biiko, choo bo kutuweek chee teerchiinooyootiin kuminy yetakeenke. Yoo kakiinem

miyootyoonoo boonto biiko makeetas acheek yaay am tulwooni bo koony mbo kibakeenkeenichoo bo chee byoosook kumakooloong'keey.

Immuche beetuusyechu ing'eetee kibisi akoy kibuuk amoomiite kiy ake tukul nyee meeywey. Yoo kibo taay kimiite biiko chee kiriibe biiche keelto. Ankoosaarooto biiko yoo kanaming' kubiring'. Nteenee bakeenke kiwuuteekeey sereekaali ng'aleechaa kubek banak nyee manaataakaas ng'olyoo nyee miyaat. Kimiyaat kabeerwaa kuyu kichaang' tyoonkik woloo kee choone machaanik kunyiitenyi. Moomiite chii nyee minye wolooto kunyi, nteenee, isoote biiko chee kiminye wolooto kule nteeyee bokuminye wolooto subak.

Kikaraam ming'ateet nyebo kenya kibecheyootiin yiisyoonuutek chebo weriik akoo tiibik kiwuune tiibik terekook, kucheng'e kweenik akoo nkweek, ankoo wuunee sirook. Nto weerik nyookooy choo tuuka. Cheebto nyoo kikiimut nyee kikeekuree kule koorkeet. Kikoonyite inee saanteenyii, sikiikaab. Saanteenyii, akoo biiko tukul choo woyech. Kmakyime inee mbo ku chii nyee torooche tooyek ama chii nyee bcheye kule ng'oo nyi ku ng'oo nyi. Kinameech kuskusyeeet kung'eetee kichoonee yoomanaa kimiyaat kookeenooyee nyaliuta.

MUCHURWAANTIITAAB CHEEMS BARAASA ERARUU

Kayneenyu ku Cheems Baraasa Eraruu. Achoonee kaamtyoong' am Kiiibuuk, tunwoonii tenyi bo koony. Kikeesikyoo Kaamtyoong' am Kenyiiitaab 1954. Abooye Teeskeek. Achoonee kayta nyee keeyekuu biiko sokool. Boonto baba nyeenyuu cheebyoosook muut. Moomo nyeenyuu nyee woo. Am koonyoo keeyeekuu muurenik somok akoo koorkeet akeenka (cheebto). Tokusiche mbo moomo chuut alake.

Yoo keeteebeena, amuuche amwoowung' kule kyaayoosiitu mbono miisin. Nteenee kyaakas tukuuk chee chang' chee kikuyeyaakis am mingaateenyu. Miyootech alake nto alak ku kaaraamech. Anii nkit kunaetee leekuwantit akoy ku ra, wolee kiriibtoo moomo nyeenyuu, amuche amwoowu kule yoot kikaraam ming'aateet meebere kuu wuu beetusyechu kuyu, kimoomiite kemey amebere kule kuyu king'eri biiko akoo subak kuleki karaam ming'aateet beetusyechooto kusirinyitenyi bo raat. Kikeebaaye tuuka, keeyee kiisenik ankyoome banyeck. Kichaang' mbono biiko kuu raat.

Beetusyechu kikulaang'ta ming'aateet kikyoollee mnyanik kuniyeet akeenke siling' somok kuyam choot iwe inying' sukuul. Beetusyechuu yoo imaache yoolchi leekweet sira kumaakyng siling' 400. Akeesyoot kyookeesyii 1980. Kyaboonte leekook sisiit. Kiikume akeenke koong'et tisaab chooto kisiche koorkeet akeenke anku nyooto baateey koorkeet anii nyee abonte. Kikeeminy tukwaay kenyiisyek 16 (taman

ak 10).

Ani amuuche mbono amutt cheebyoosook ayeeny. Kitto ake nyo nyemoomuuche man. Cheebyoosook ayeeny koobooru kule leekook chee chang'. Keny kikeeliibaaaane beesaanik chee ng'eri am sukuul kusiir raat beetuusyechu. Aboonte anii leekwet nyee kyoosiche kenyiitaab 1972. Yooto kyooliibaane 400 am kenyiit. Kunyeeki 1,800 am kenyiit iteebeekey ba kule raat keemaache ata 13,000 aam kenyiit. Ani nkit moomuche anyooru chooto. Kunyoo moomaache kayta nyee baraay. Miite chooruwenyuu nyee boonto kooruuk ayeeny minye ming'aateet nyebo kiisayta miisin ibeseentooy mbereet akoy kurkyat banak.

Yoo keechoonso mebere tokuboonto chiichoo amiik. Akoy kuwo wolee miite chiito nyee kibeseenchine inee mbeereet kikoochi amiik. Chee baayee kooruuk ayeeny akoo leekook chebo kooruuk ayeeny. Akoy kuwo chiichoo saang' kuyechinoot biiko alak yiisyoonuutek sukwoomis inee. Yoo keekas mbo sinaa tukuuk chee boonto inee chaang' miisin imuchokse kule nto mokryoo inee kusirr biiko choo yechine inee yiisyeet. Ani nkityoonin maaaamaache ming'aaaateet nyee wuunyoo. Anii kyasuman akoy foomu foo. Kyoo toowunee komusinka akoy tisaab. Kyaang'eetee yoo awe Kimeliil.

Kyootoowunee Kaomusiinko kaanyiitaab 1960 akoy 1966. Kyoo yeye nyee karaam miisin am sumaneet kiito nyooto nyee kiyeya acham sumaneet miisin. Kiito nyooto nyee kiyeya keemwoowo asiirte kooto nyebo ayeeny kaaaaneetiinteet nyee woo nkit nyee kiyeyoo kuyu kimwooy kule anii ayeku leekweet nyee anome tukuuk am areet akeenke. Kyoomiite taay miisin

am leekook chuut. Beetunsyeek chooto chee kikoroom sumaneet miisin. Yoo buntooy chiito kurkeet (koot) aab ayeeny kakoonket chiichoo kusuman ankusiriis. Anii nkit amiite kootaab akeenke kyoonket asuman ankaasir. Beetuusyechu akoy kuyit chiito kootaab sisiit sukoomuch kusuman ankusir.

Kyoosumaane akoo ng'eetaabiy am Kamusiinka akoy kenyiitaab 1966. Kikeeyaa titech acheek kunyoo - meebere kimuuchokay keebe sukuru, kikeeyootiteeneech yootitoo yiisyeetaab saabaawoot. ankete tukul yootitooyiisyeetaab saabaawoot wolee wuunto kuyu keeryeche koomeek kuniyaanik 16 akoo teeta kunyo ikose kule yoo iboonte leekweet nye imaache kule kuwo sukuul wunyee karaam imuyta alte masumyaanik choo ankikweree lwekweng'ung kuwo sukuru.

Karaam yoo kaawunte yiisyoonoo kurbe ng'aleekaab sumaneet. Yoo kebo woonso kaykay kuba ani leekoo kaab kaanyoo syo. Nto mii letunoo chookuur biiko baateey kukwa kaa bo kwoomiis kuubiiko alak tukul kootow biiko alake kuyeye kunyooto nteenee miite biiko chee imuuye biiko alak kuteebe kule "am nee seeyeey inyiing' ng'al chee wuu chooto"? Iyay kuu woloo mooktooy atebtoo nyebo saabaawoot. Wuunyooto nteenee anii akoy kuba chee chuu kaab koonyoosyo. Kuyu amuuche mbono aminy ming'aatet nyebo ng'weny nto koyeete leekook sumaneet kubo yootitooyiisyeet. Kaykay woonseet nyebo kaabkoonyoo syo.

Amiite Kimeliil kikyacham miisin sumaneet nyooobo sayaang'si. Ang'erechaat kuyu toku saarwoo sumanaanaa, miisin. Toomiite ayeyiisyeet sumananoota. Ikaas baa kule aboye breeng'ok am sumaneet nyooto kyoonyooru. Kikwa biiko mbo

choo iyyonkiyine ng'aleekaab koobatik bokukas yiisyeenyu kicham miisin kot kumwoowo kule awe Maabaanka sumaneet miisin nyebo barak. Yu woo chooni kimaa chaakse aneet biiko alak nkicheek kiye kikyaa suman, am wolooto. Kimoochaakse aneetiisye; kyaaneet Teenteet arook lo (6). Kikenyiitaab 1990 yooto. Kikeekoonoo yiisyoonoo baateey am nwokinto. Kyooneetiisye kenyiisye somok kisira biiko choo iyoonkiyine kaaneetik (TSC) Nteenee kyaayey kulooyit amoomiite kiy ake tukul nyee kicheekweywoo. Kikeemwoowo kule atastaay ntenee kyaasir subak arook somok simoomiite kiy ake tukul nyee kiketwoo bichoo. Kyaaboonte tuuka, kikyaaasir akkinteet, kyaasoot kule ng'oo nyee makukwechi weroobo tuuka beesaanikyii yoo meebere kacham bichu kukoono. Kyooboonte nkookook choo bo chuumbek.

Kunyi yoo kaamwoowuung' anii abooye breeng'ook yiisyoonoo ku yiisyeet ake nyee nyiikiis miisin maache riibseet nyebo barak miisin. Ani kya-alte breeng'ook sakan cheebyoo syeenyuu. Moomiite chiite ake nyee keekit nyee booye breengook. Kung'eetee yu o kamtyoong' akooy kaabsoo kwoony. Anii akoo labtaninyeenyuu (mukeewa) ani baateey biiko chee ankete ani kule booye breeng'ook. Kwoonee biiko cheebyuuk akoy kumaache breeng'ook. Ale mbo nkicheek biikko chebo sukuu Kaabsookwoony bo kusumaane ankubooye nkicheek.

Amaache awe wokukoono alak. Maache atoow abay subak. Kuyu inkete kule kya-alte cheechuu kut kubek tukul. Yooto kuu kibo booryeet nyoo kibo kenyiitaab 1991-1992. Kyoo muuche mbono alabat akoo breeng'ook. Bayiisyeetaab breeng'ook kumaache kaabootiinteet nyee iyoong'oot meebere

chiito nyee laabaate yu ak yu. Kyoo choonii ayiinleekito. Kyaabuur saang' kenyiit akeenke wuuy miisin kaabuurtaab saang'. Kung'eettee kyaakeesyee taaambo anyooru wuunyiinto ake tukul, nyee wun nyotoo kyoonyooru yotoo. Kiyeya akeneekeey yiisyeetaab awunt sukwoomis leekook yoo tasoot kule kyaaboonte mnyaanik, ntooteek nooboorikyuu akoo tukuuk alak chee chang'. Yooboonte amik chee yeemoo sinee meebere kyoomuuche aalte nteenee yoo kamach chiito anku cho kaa aaltoo chine bakeenke. Yoto kyoomweye miite biiko chee kikwoone bokuchoore amiichoo kichuu. Kyaaaaasote kule abere saabaawootek chu kikweteek nteenee kyoo bere wookooyte akoo ki limeek. Kiwoose noobooriik anku yeb ntooteek.

Kikeewuny kuyu kimoomiite keelto ake kuyu yoo ibuurii imuche immey nyebo buch.

Kikee chooreeneech tuuka choo boo chuumbek. Boonteet nyoo rube baaba nyeenyuu baatay kiboonto taman ak siisiit. Kikeechoor choo tukuul. Ng'al choo chee manakas nkani kung'eetee keekesicho. Asoote banak wolee kiwuunto. Ki asiistaab 10.00 p.m. nyebo kweemooy kikeerkeey kayta nyee wunyee miite stiimeet. Kyaang'eet cheesyenyuu, koong'eet nkinee leekook. Kiboc ng'Ookit nyee nyuu miisin. Kitay yeytoo nyee kiwoo kuwo banak nyotoo kung'et kikooneech biiko choo bo kaabootik. Kunyoo koraam mbono ibaytuuka choob kaa.

Kikeebek kaab boolis nteenee kiruube choo tuuka tuun. Mwoye la kiimuuche kuba kule nee kweemooy. Kiba tuukyaacheek buch kunyotoo. Kikeekwer tuchaa kwaay kuba sabiiny. Mwooye biiko alake kule kikeekwer tuchaa kuba wook

nteenee animeebere achaame kunyoo kuyu nto kimiite wook nto kiinyoor boolis. Biiko chooto chee cheeng'eboolis miisin beetuusyechu. Miite mbo kaambiit nyebo GSU Cheebyuuk. Ichoorse baa ra siikas wolee keenoomtiing'.

Miite mbo akeenke nyee kisyeeem kuchoorso ayiin, ayiin nteenee kikeenam. Amuuyoot miisin kule beetuusyechu choorso mbo kooruuk.

Kikoo syiin inee akoo biiko alak ankooyoo kooytoo teeta kuwo kang'wa kuumwooye kule kokuchamchiin inee akoo santeenyii kunyooto kikiikukwanee biichoo wolee kikiing'wechi cheek kubo yoomeet nyoo kimiyaat. Koorkoonoo kisaabaawootiin nteenee kiimute inee teskiinteet. Kikikuchoorree subak teskiinteet ake. Beetuusyek chooto chee kimiite wuyiinto nyebo amiik. Kikeenam koorkoonoo ankee kwer kuwo taay bo kiitiilchi ng'aleekyii, kichaam chiin inee ng'alee chaa tukul, kikeeraat kenyiit akeenke. Kule kiimuuche mbo keetooret kooruuk kuchor tuuka.

Keeminye ming'aateet nyebo wuyiinto nyee woo miisin. Yu kikeeweeche keey kutokuwuuy ming'aatet miisin. Man anii asoome keeminy kuu yekyeey bo taay, kuyu meebere aboonte wolee amuuche aawe yoo kakeekweta.

Kiminye Teeskeek akoo Saabaawootek nyee karaam kung'eetee keny nteenee moomuuche anket kule kiynee nyee kicho. Asoote kule kitoowu neekeey ng'alee chaa "CPK" kuyu kimaache teeskeek kuyek "katakwa" kumaache limeek kuyek "Naambaalee" (Nambale). Asoote kule yooto yee kiimuuch. Saabaawootiinteet koowunteekeey.

Kilooyoo ng'aleek keebeele mbo ko'oriik beet Kikeebeel kooriik akoy acham awuuy, kyaawuuchii Maeni yoo leekitee kayta nyebo. Eeliicha msaambwa. Kiwoo miny akoo. Bamwaay am kanyii. Kimaache mbono ang'eetee kanyi nteenee wuuy miisin ming'ateet nyee iminye kaytaab muurneet ake akoo leekook cheekuuk tukuul.

Kyoowuny anku wobeesen kooto yee amuuche awe mbarenyuu koorroon nto kooseeleny achoontyikeey chaaru, am kanyuu. Limeek mbono nkit chee king'weye, biiko tukul chee king'weye. Kiwwuy miisin ikooloobootii tukuuk kuyu meebere kimite mutuka ake tukul. Kikeewuuye kweemooy 10.00 p.m. kyaawunye kinttirinyuu kaa rootiin, ankaayeenee saakeekaab nto teek. Kikyoong'weyte alak yu kaabaa keemwoowo kule kaaaakulooyoo kooriik aam kaaaabooywo.

Ani kilooyoo kooriik akoo chebo biiko chee chuu am kaa. Biikaab Akshoon eeyit (ActionAid) chee kiteekweech kooriik choo keemiite keeminye kunyiitenyi. Icheek chee kiyey biiko chee chaang' kuweechkeey kikooneech keetiik, kurkootiik, akoo tukuuk tukul choo imuuche iteeksee.

Kyangg'eet suukoo kikeeyootiteeno saabaawoot mbo baaba nyeenyua kikeeyootiee saabaawoot. Anii lakeeyootitoo kenyiitaab 1970. Amuche mbo atuumtyeentaab saabaawoot nyoo mwooye kule miite leekook keelto, miite muchokooroonikwa yu.

Kuute leekook choo keetikyine friimbiinek terchiin, yootitooyiisyeetaab limeek akoo nyebo saabaawoot. Riche Saabaawootek koomeek chee chang' nto limeek chee ng'eri. Kicham Saabaawootek koomeek miisin nto limeek kicham

choo banyeek.

Keeboonte wuunyinto ako boorwoonik nyee iyiimeech miisin ku boortaab muo (Typhoid). Nyiitenyi nyee keeng'woonchi biiko miisin. Keemwooweech kulebeeko chee meebere tiliilech keele kele maatiliil yu ak yu. Nteene aninkit maachaame. Kuyu boornyoo nyee miite koweet. Iyiimech nkinee yeeseet nteene, chooni ankuweete. Kunyoo yoo kiimnyoontoosi keebeetii kaabsookwoony. Kuyu kaabkoonyosyo wolooto nyebo sereekaali. Yoo kachiisiwe misiiku. Nyoo bo Kaabsokwoony bo nyoo seereekali, kunyoo moboonto, tukuuk chee chang' ayiyiin leekito yee kitokeesutu alak chee kiikwenyee biiko am keelto nyee karaam miite kittintiriinek nteene yemtooy biiko ayee nku akeenke nto biiko somok am asiiswek alak, kyoomiite nkani wolooto kut amuuch nkani abuutee ng'aleek chee wuuchooto. Karaam yoo kekeeriib tiliilto miisin am sang'ta sukung'eet meebere maakiimuch keenyoovu boorwoonik chee wuuchooto am keelto nyee berber. Maachaakse keeraame beeko yoobo koorroon miisin kutoombo kuba biiko bo kwuuneekeye kuyu momiite wolee kimuuche keyeyte yo meebere keebonte beeko choo bo ferechiinek. Wunyee boonteet anii nkit nyee imuuche koowunee keye kaa kuyu inee nyee boonto beeko chebo ferechi nkit. Acheek keesiitee keye ayno yye tuuka ayno, keereme nkacheek ayno beeko chee kiwuunee tereekook akoo beeko chee keyyee.

Kotaa choonee sumanee nyee kikweroo biikeaab (Action Aid) Akshoon eeyit. Nyebo yiyaayeetaab keelto. Kikeekweya anii am nyee kikeekaasyaaaa yiisyoonutek chee chang'. Kyoo yeekuu kaaaaneetintet nyebo (NFE) None Formal Education. Sumananaa kubo sikiik choo meebere imuuche kukweer

leekookwaa kuba sukuru. Kyooneete leekoochoo am keetiit keel am sukuru. Atoowu yiisyonoo kyaaaayeye buch nteenee am letuunoo atoow kibakeenkeet akeet nyee kikseeayat wolee keekoonoree rubiyaanik ankeesirte keey. Nto mii yoo keesoo biikaab “Action Aid)” tooreeteach am keelto nyoo bo loon (loan).

Kikeetoow sumanani bo (NFE) yooto kibokee mwoochi acheek biikaab (Action Aid) Akshoon Eeyit nyalilta nyee kikeeboonte acheek yooto kakeekwaanee woloo kikikee ng’wechi. Kuyu kimookeboonte kiyoke tukul kiisyeem bicho miisin kootorooreech acheek am keelto nyebo sumaneet. Bicheeb Action Aid kinam tukuuk chee chaang’ am ng’aleekaab teeseetaab taay. Kikooneech kiy kisich nyebo keeltaab too.

Kyooneetii leekook 75 chooto kuchang’ kikeesumaaneekeetit keel. Kyooneetiisye kenyiit akeenke akoo “nusuut” nto aweechine keey. Kikeynyiitaab 1993 yooto. Kikiikee kuurtoowo cheebkiisyoong’ am yiisyonooto nteenee kiyit 1994 amaanobun kiy ake tukul. Kyoobaare aale kaboot yiisyeet nyee nyuu am kaa. Kyaakere yiisyonoo 2.00 p.m. ankuwaa seemberiisye kisich. Kyaa kuochi leekook alak kusiirto kutas taay am tabantaab kenyiit. Kitootaase taay am kaaaaneetiisyonoo nteenee acha. Kimaache mbo kirwookiinteet (chief & sub-chief) kule ates tooyi kimwoowo kule makeesyeeem keebooryee ng’aleekaab beensaniik kuuk nteenee kyobere akas moomiite kiy ake tukul nyee tese taay.

Kyoowe yiisyeetaab teekseetaab kooriik am kaabsookwoony. Kootaab weeriitaab bsammy kimukuung’. Bo kooto nyiito rwanteet. Anii tekiinteet am yooto. Anyooru

sinee kiy nyee kakay, akaase mbo kule kiikusorwoo kung'eetee kutoow kenyiit akoy kura. Meetoowetii ra wolooto meebere kule kuyu kyaa cham nteenee kuyu kikooyyo yiisyeet. Moomiite teeng'eeek. Kikeentyi ng'eetaab kaametiitaab cheemookeet chiito nyoo kiiyyoo ng'weech, am beesaanik choo kibo teeng'eeek miite simeentiit. Kunyoo amite nkani akonyiisyii kuu chiito ake tukul.

Yoo ang'eetee yiisyonoo akoy awe anii mbarenyuu bo kawaanik. Aboonte kawaanik (300) keetik bokolwookik somok machang' chu. Bonto biiko alake keetik kisyeereet akeenke (1000). Kuu tuubcheenyuu nyoo kaaaang'aaloolee kule boonto kooruuk ayeeny, boonto chee chang' imunche kuyit 1000. Kuu tuubcheenyuu nyoo kaaaang'aaloolee kule boonto kooruuk ayeeny, bonto cheechang' keetichaa. Kikooroomech ng'aleek yeekyeey bo taay nteenee yoo kicheeng'weye kubiit saamiyta kookeetoow keeyeyte. Kenyiit nyiitenyi kookitbaat sinee.

Keetworee acheek chee choo kaabtaaaala am yuteyu bo kamutyoong' keebiimaanee kiloonik (kg) keekooneech risiitiineek chee keebeetooy kaa akoy besyeet nyoo kakwaanee toollaanik. Yooto yee inketii beyyiit. (Bukusiit) aab kawaa nichoo kwook. Chebo kenyiiniitenyii araweetaab ayeeny nto mbo nyebo somok (kibkiinteetaabtaay) yooto yee keenyooruu tuweeneetaab yiisyeenyacheek. Loo sinee nteenee akoy keekony.

Saarweech acheek kawaanik miisin kuyu kwoonee beesaanik beetuusyek choo bo kemey. Yoo meeboonte kiy ake tukul, ikose keemwoowuung' kule kaakee yubo

beesanikaab kaweeet. Achohee sinee ani muguyaanic ntenee meebere chee a-attooy.

MUCHURWAANTITAAB SAMUEL BNOOYBEY KIMKUNG'

Ikeekuureenoo Samuweel Bnooybey Kimukung'. Kikeesichoo kenyiitaab 1907 am Maalaakiis wolooto kubiwwut nyoo bo Teeskeek beetuusyechu. Kenyiisyek chooto chu kikiikowu buunik biikaab yeemeetaab saabaawoot am kooret nyee ng'waa tulwooneeb koonny. Biichooto ku Naantiyeek aam kuutiit ake keekure kule Cheebmwaaleek, Masayeek keekure aam kuutiit ake kule kibkwoobek akoo Saamburek nto saambuuryeek. Bichuutechu chee ki buunaam biikaab saabaawoot yooto keetoowu kaayuook cheechoo acheekeey. Sang'ta nyoo bo Amokooro kikeekuur nyoo kule mwooryee. Nto saang'ta nyoo kichaang' Ntorook kekuur nyoo kule kaabiintaarooty.

Ikikeeminye korreetaab Teeskeek kenyiisyek chee chang' asooto kule siire kenyiisyek taman. Ikikeeminye wolooto akoy kuteebeeky Teeskeek kule "leyye maache nee bichu ee?" Yooto keecham nkacheek kiboorchy biichoo kule kiwoonwech bunik. Kunyoo meebere keeboonte manta nyee miite kooreenyoo aam ankuunto nyebo tooloo syet. Kiiboorweech nkicheek wuunyiinto nyee kiiboonto nkicheek aam buuninik cheekwaa, aam kenyiisyek chee chang'. Kiilat biichoo ankumach koonket yoo kimuuche acheek keeeyeeyeechi icheek aam nyikiisinto nyee kibonto nkicheek.

Kiitebee biiko cheechoo Teeskeek kiiboorchy wolee wuunto kariik chee yeyiisyee buunnichoo kwaa. Yu

kakiiboorchi kule yeyiisye nketutek chebo keetiik. Kiiteebe kuunyooto kubo kule kimaache koonket nyikiisinto nyee kiiiboonto buunnichoo. Kiiibooru kariik chee kwook kuskusyo nto nyikiisinto nyee ng'woong'. Am yooto keeketyi Teeskeek kule "kiimuuche keeyeetyeechi icheek" kuyu keeboonte long'eet nyee koroom miisin nyee meemuuche ng'otit nyebo keetit kubuntee. Kunyoo keeboonte manta kule akoy keebiirte buunichoo kwaa. Kikeemaache subak kule kiinket kule bichu kubiich nee. Nteenee keemwoowech kule baleebeek chebo busooka. Kure biiko alake kule wasookeek kooboor kule kwoonee busooka. Chooto chee kibuun aam tesskeek.

Beetuusyiek chooto kubeetuusyiek chee kiicheeng'e buunik tukul tuuka kikiiboorwech mookootuut nyee kwoonee bichoo nkicheek, yooto bo keelto nyee kowwneenyee kiibo keeminy yeeto bakeenke kuyu kiikee chobootiin keetuuye bakeenke akoo baleebechoo. Maanaalooyiit kumanaayut buunichoo. Kiikwoone aakoo nkuruuk koosote kule wuu ng'aleek kwaak.

Yu kakeekas nkacheek kule kakukwa bunichoo keetaakyikeey. Nteenee kiimuch chiito nyeenyoo akeenke kulabat akoo nkuruuk ankuttor buunicho akeenke nyee kinam metit bakeenke. Kiilat bichoo miisin kuyu kiinket icheek woolee wuu booryeet nyebo teeskeek kubo kwaak. Kutaakumi kwoomekey metewook chee kwaa keebetukul bakeenka ankiimuuch kiisaar biichoo miisin kikeerub buunichoo akoy keeketu tuuka choo kiibeetooy aam seetaanik choo kibo taay. King'erekiis bichoo miisin kukas tuukwa chee kikii kubootyo. Am yooto kichoone chii ake tukul am icheek kule koonket teeta nyeenyee nyii. Kumii ng'aleechaa tukul kutaase taay kucho boonteet ake nyee kilaabaatunee wolee mookinkete wolee kichoonee. Nteemee kiinkete kuyu

kiisoobootiinteenyoo. Boontooni kichoontooy ng'aatit nyee kiikiyiilee kiiseenikaab taarwoonteet nyoo woo. Kiwoo choonu boontooni kule leeyye kaabar amii weriit nyebo teeskeek.

Kukose biiko ng'aleechaa kuchaamchin bakeenke yu kakas ng'aatit. Kiilat Saabaawootek tukul choo kimii wooloo aam kiye kikiikuyey boontonoo. Kikeekuuree boontonoo kesis araab kweembeen. Kinyookooriitu alake kule imuuche kubaareech Teskeek. Kubo meetaab wering'waa. Akoo subak kikyeeukuutooy am kooroonoo bo bichoo.

Am letuunoo kikiinket kule akoo kiyeye kesis ng'aleecha buch kubo muchastaab tuuka chu kikeeketu aam seeteet nyi kikeerube balebeek maanaayib betuusyey chee chang' kumaanocho chuumbiinteet ake nyee kikeekuuree boonteet reeko. Nyooto nyee kiimuuch kumwooy kule chiitto ake tukul kooyeey kooreenyii. Kooreetaab kuko nyii. Kimwochi saabaawootek chumbiintonoo woolee kiwuu kooreet nyee ng'waa aam ankuunto nyebo toloosyeet. Kuket chumbiintonoo kule kootororit yooloosyet miisin aam koorooni. Kiiwaalachikeey chumbiintonoo biiko kule aboonte karneet nyee yoo katay chi ake tukul kutorooch choorunyeet amuuche ayeysiisye.

Kikaasi saabaawootek chumbiinteet. Kiyeytakeey ankooyeey kang'waa. Kikeekwaneewook ayeeny. Akwootitaab taay kunyee kiiyoyoonkyine kesis, akwootiit nyiitenyi kunyi kiwo keeltaab tulyeenke. Akwootiisyechu tukwaay kiba keeltaab koolaanya akoy cheebtaaaayiis.

Akwootit nyi kiiyoonkyine kesis kituuyo akoo bunik limeek

am keeltaab too, kukwoone kaa. Ikikiinemunee tuuka tukul nto ya kakas kesis ng'aleechaa, kuwo bakeenke akoy Mumias ankuwokumwoochi kayyong'tooyiiteetaab (DC) siicheet ng'aleechaa. Yooto kookoochi baytooyiintonoo riibiik choo bo yeemeet ang'awan chee kabeetakeey wokutooretet kuket tukuka. Kitaas taay kuket tuuka ntoonii kweenaak kween, koomuch chiito ake nyebo limeek nyee kikeekuuree. Busoollo kumwoochi chiifuut kule "yoo kawastakeey bayii chiifu keekweye tukul?" Kuket nkinee chiifuut kule achiicha. Kumwoochi kule "kunyoo tuuka nkicheek chu kikiikoboot biichu meebere kule keketittooy tukul". Kichaamchiin batoyintonoo am ng'aleechaa. Koyyoong'to bakeenke yiisyoonoobo bichoo. Maanaayit keesis kaa akoo tuuka tukul chu kiing'eete kung'eetee teeske.

Yu kakee mweeye kikeeminy saang' kung'eetee kenyiitaab 1900 akoy 1911. Amwooye kunyooto kuuyu kimwoowoo Baba kule kikee kwooni aboonte ani kenyiisyeek ang'wan, anku kikeesichoo kenyiitaab 1907 kukono yooto amwoowu kule akoy ku kenyiitaab 1911.

Kunyoo kyaaminy akaaneree tulwooneeb koony kung'eetee aboonte kenyiisyeek tisaab kikyamuuch aake tuuka am keelto nyee karaam miisin. Am kenyiitaab 1918 kikiinemuneeeno akiisyeet kubo kule kimaache kirwookinteeet araab Teenteet kule aawe aniisumaneet. Kitaayiis baaba nyeenyuu nteenee meebere kiimuuch. Kiiruuch besyeet ake ku cho chiifuut ankeenama aam nkuruuk akoy sukuul kabsookwoony nyoo bo toowuneet. Kikeesumaanee keetit ng'weny. Yootoombo isiitootoy weeyeyiisyeek selletiit.

Meebere kiyeya weetetaab sukuul atay akiisyeet kuyu,

kikiityoktech aam kweenuutaab besyeet kunyoo kyaakiisyii
yoobo koosoleny.

Kyaawe sukuul akoy 1926. Yooto keeyatitaa. Kikyaabuunte
yooto kurkeetaab somok anku kikyaanket asir ankaasuman.
Yooto kakeeyaataata maanaataayeey sukuul subak. Inket isir
ankiisuman beetuusyey chooto king'alyoo nyee woo miisin.

Kyaakeesyii kenyiitaab 1936 ku kenyiit nyooto nyi
kyaanyooru leekweenyu kubooreetyeet. Kyaakeesyeechi
kooruuk sisiit. Kikume akeenke kikung'et tisaab, akoo anii
nkit.

Kikeesyeechine biiko kooruuk kuchaang' kuyu kimii
tukuuka chee chang'. Yoo keekaasaanii nkit, kyaakeesyeechi
kooruuk chee chang' kuyu kya anii kwaani nkit aam kanyoo.
Kunyoo kyaayaaye kuunyooto kuyu kyaamaache kule
saanyooru nkani biiko kuchaang' am kayta nyee nyuu.
Kimwoo sikiik cheechuu kule iyay kuunyooto sukung'et
ibaraay nkinying' kayta am areet akeenke. Nto yoo choone
mbo ng'alyoo ake tukul (meet) kumii biiko chee kotkotiing'
nkinying'. Keesyeetaab kooruuk chee chang' beetuusyechooto
kuki kiito ake nyee kikoonyiitoot miisin. Yoo siitooku
kimaachaakse iboonte kooruuk chee chang'. Kibooru yooto
kule yoo iboonte kooruuk chee chang' iboonte tuuka chee
chang' kuyu imuuche ikaan kooruuchoo tukul, kooboor yooto
kule iyekuu mookooryoo. Chiito nyoo boonto koorko akeenke
kong'ta akeenke. Meebere kimuuche nyoo kung'alaal am
taayitaab chuut kuyu kikiimuuche kibebeto am keelto nyebo
moontooyiisyoo. Koor chee chang' kibooru kaywayat,
mookooryoonti anku kiynyeet itorooroot am saabaawoot.

Akoo kooruukaab beesysyechooto kichaame nkicheek.

Kitooroche nyee maatinye teebunt kuruubtakeey akoo keesyeeet. Kimaakeerkey kooruuk choo kibo keny akoo choo omunte akweek beetuusyechu. Chuut kichaa cheek kimooboonto tuuyiinbo moo meebere kiyweye yoo kookeesyoo mureeno koorkeenyyu nyebo aayeeny. Kuyu kiikweny kule yeemat kucho bokeer miny tukul am kayta. Kurubta key akoo atebuutek chee kaaromech chee kiboonto. Kooboor yooto kule akoo kiboonto nkicheek moonik chee kaaromech kurubtakeey akoo keesyeeet. Akaaswook kiisayta nyee woo aam akweek neeranim chee yoo kaakeesyoo chito ake ikeebooryee. Nto ikaakeewoo kuutyeeniing' inying' yoo kakeekas mbo buuch kule imooche ikeesye koorkeet ake nyebo ayeeny.

Beetuusyechu koweek kooreet kuyu keesyetaab kooruuk chee chang' meebere taku kiy nyee iywayaat nto taakukaraam mbono. Koo chaangiit biiko ankumining' iit kooreet meekumii wolee kyaakee tuuka koomining' iit mbo wolee kibooto. Mekumii tuuka chee keekoonsee moomii wolee keebooyee leekook. Sumaneet nkinee kumii yu. Meekuyaamekeeyy miing'aateet nyebo beetuusyechu akoo keesyetaab kooruuk chee chang'. Boonto sikiik niyikiisinto nyee nyikiis miisin kunyoo meetaku yemaat, akoo keesyetaab koor chee chang'. Kiito ake nyee keereктоy keesyeeet beetuusyechu ku, kule "boonto tiibik tuuyiintaab moo nyee woo." Yoo keekeesyeechi kooruuk chee chang' kukeetoor ter nyee leeyaaat nkit nyaliinta. Ng' ereekweek choo kikee boonte acheek meemii kuyu kikwo. Keerkey beerbeeryo yoo keesoot chii kurub keelto nyooto. Anu nkit moomuche amwoowuung' kule iyay kunyooto. Moomwoowuung' kule iyay kuunyooto moomwoowung' buch kule "Ani nkit kyaamuuch aminy ming'aateet nyee karaam miisin aboonte kooruuk chee chang' (sisiit). –maa riirunee

ng'weny beesyeet ake.

Kiikuminy Saabaawootek tuulwooneb koony kung'eetee keny. Kiikuminy kenyiisiek chee chaang' miisin. Mwooyooktoos kule kiimii besyeet nyee kiminye icheek biwuutaab boong'om akoy mokotuutaab Mallaba. Kubooditokeyy biiwuutaab kataleel (Trans nzoia). Nteenee kooroonoo kooming biikaab yeemeet ake kut maaachee koowaany. Atebuutekyoo choo kikeewuuyootii chee kiyeyeek keebokookyi biiko alak kooreenyoo. Kikeewuuye mbo you kame tany nto mooy, kikee chaamchiintoosii kule karaam mbono sang'aa, yoo kamakiy ake tukul. Kunyoo kikee wuyee bakeenke.

Kararan miisin tuulwooli bo koony aam acheek bicheeb Saabaawoot kuyu kanyoo wookeet nyee ki kooneech lookooyeek akoo saakityeek, cheekyoomee akoo cheekeeyyee. Kikyookee tuuka aariit. Keebeen woolee kiminye leekook yoo miite neery aaliliit. Ng'alyoontoonii bo "Elton" kuchoonee ng'alyoontee koony. Nto koony ku kooto akeenke nyee woo miisin aamsaabaawoot kooboorweech yooto kule akoo kimii Saabaawootiintee tuukwoolneeb koony kung'eetee keny.

Kunyi keeroobe riibseetaab wookeet akoo samiiyta. Kuyu kinkete toowuuneetaab ming'ateetaab kiy ake tukul ku yooto. Wuunyooto sinee ntenee amwoye kule keebchechi biiko komoosta nyoo kocho wolibo taban koobat nkicheek. Ameer wuuteekeey biiko alake kumwooy kule ntee kakeenyereee wookeet. Kuyu kinkete saabaawootek riibseetaab wookeet kung'eetee keny kikeechaame keetiik kunyoo koobooru yooto kule kikiinkete kereriib. Keetiik alak kikooneech ruurweet nto alak kikeeyimee kimunyeetee kunyoo wook wolee

keeng'aabe ng'weende oosyek. Kikeeyekuu kibsakasiisyeek
sukung'eet moong'eriimiitu tuuka akoo wareek. Kiito ake nyee
woo aam wook ku sakityeek. Yu kyoo neere kimoomii sakit
chee keerkeey chu kikukwa beetuusyechu. Kiito ake nyooto
akeenke nyee kiikochine biiko kuriib keetiik miisin. Nto chiito
nyo kanyeenyeeere keetiik kiibuurtooy ng'weny booyiikaab
kook ankeebolchi miisin.

Am asiiswek alak keekuure biikaab Saabaawoot kule Eelkoon
Maasay. Kicho kaynaani kuyu yu kikwoone chuumbek
korooni. Kinyoor maasayek am Waasinkiishu kutoombo
kunyooru Saabaawooteek. Kiilat chuumbiintonoo miisiin
kunyoor biiko alak chee minye akoo aatebuutek chebo
Maasaayek, subak kalaakeetaabkeey kubo
maasaayekng'alaleet ee kukerkey nyooto. Kuweech
chumbiintonoo anyuun kule Eelkoon Maasaay.

Kiinket Saabaawooteek yeyiin keny kutoombo kuyitu
chumbek, kikuutunkyine icheck "yeyiin" yeytooyiintet"
nyebo tukul kiitoong'iintet nyebo barak akoo ng'weny. Yoo
yeeche korroon kukutuukyine chiitab kayta asiista, kisooye
kunyoor inee akoo kanyii beruurto aam besyoonooto. Kisooye
nknee yoo bo koosoleny chiichoo bo kayta kumwooye kule
buunyoo kurakta ak asiis. Kooboor yooto kule kiinkete bichu
yeyiintet ng'waa.

Biichu bo Saabaawoot imuuchaakse mbono kwooyeechiin
leekwa nyee weeroo akoo leekwa nyee cheebto. Kikiineete
weeriit kuyek riibiintet nyebo kayta aak sang'ta kutuukul.
Kinuchaaaakse kuwo weriit nyebo kenyiisyeek taman ak muut
booryeet kumiite leekwetaabbaay nyebo kenyiisyeek tibtem aak
muut kubootaane aam ko. Weeroo nyee ki toolooyta am koyta

ake tukul, kunyoo yoo kamee boonteet am kayta ku weeroo nyee riibe kayyoo.

Leekweetaabbay kikeekaase nyoo kuu kiyake tukuul nyee yiibu maakooryoonti kucho kayta. Yoo miite chiito ake nyee maaboonto tuuka anku boonto tiibiik kung'eerechaat chichoo kuyu inkete inee kule manyooru tuuka yoo kaaaabeeroon tiibiik.

Besoosyechu leekwa ku leekwa weeriit akoo cheebto kukeerkeey. Aanii nkit aboonte tiibik chee sumanootiin. Kikunyoo tiibik alake saanik nto alak kutoombo. Nteenee achaame kule sorwoo tiibik alake nkicheek kubiir weeriik alak. Siroo chu kaalaach chu kaaromech kyoolwoo cheebto nyeenyuu akenke kunyoo kikoochi tiibik nkicheek booroyiinto nyee keerkeey akoo nyebo weeriik aam kayta. Kunyoor sumaneet kuu leekwa ake tukuul. Keelto akenke nyitenyi nyee imuuche koobuur tiibik nyee karaam yoo meebere kanyoor santeet. Beetuusyek choo kikeekase tiibik ku mokooryoonti, kikukeyla beetuusyek choo.

Ng'alyoonteet ake nyee woo am biikaab Saabaawoot woonseetaab tiibik. Kikee yootitooy acheek tiibik akoo weeriik am kenyiisyek choo kikukeyta chee chang'. Kimaabeerene tyee nyoo. Makiyatita kuyu moomii mureenoo nyee chaame kaamut tyee nyee toombo keeyatita. Yootitooyiisyeetaab weeriik kibo nyoo tilliilinto aak mureenyoontit. Meeyeekuu muren yoo toombo ikanyo rwootweet. Yootitooyiisyeetaab tiibik kibooru yooto yoo riiboot cheebto nto kikwaastakeey inee. Kiito ake nyee chaamtooy Saabaawoot am woonseet nyebo tiibik ku kule, cheebto nyoo. Maakeeyatita ku cheemurenuyoo cheebo miisin kusiir cheebto nyo

kaakeeyatita. Kubooyit man wuu nyotoo nto kuyu kibeete murenik booryeet nto sakaasta, kimuuche kuba beetuusyek chee chang' kunyi aam yotoo koomuuche kooruuk kunyoor tyemuut nyebo martayeet kunyoo kikaraam woonseet kuyu meebere tooku nyooru muchasta miisin koorko nyoo kakeeyatita.

Karoomnyeet ake nyee kimiite am yootitooyisyeetaab tiibik kunyi kikineete tiibik atebto nyee karaam kooyin kaawo koonyii. Beetuusyechu koochaang'it biiko chee bcheyekeey am ming'aateet nyebo kaamutiisyo kusiir choo kibo keny. Kunyi akoo kikaraam woonsoonoo kubo sumananaa kinyooru leekook. Kikooyte nkinee yotoo nto keemwooye kule "makeeyatita tiibik".

Muutiik cheechoo kung'eetee keny kilimeek. Am taayta kikeeboonte muutik cheechoo nkit nteenee kubo moontooyiisyo nyee kiboonto saabaawootiinteet akoo meenaateet kibuuntoochi yee kitaayiis kule yiisyo nyoonyee maayemaat kuyey inee. Yotoo kaataayiis icheek kubooyiit yiisyonoo limeek. Ku kiito nyotoo nyee kiyeyeek kikerekeey limeek am yiisyonoo. Yoo kocho ng'alyoo nyee wuu wookuut kikeekenye kot kuketkeey choomnyeet. Kiinkete nkicheek leekook kunyoo akoy kukany. Kiimuuchaakse keekany kenyiisyeek muut yoo kaakuketkeey choomnyeet keeroo.

Acheek Saabaawoot kiyiite kule keeng'aaloole kuutiitaab kaaleenchiin. Kimwoowo kuko nyeenyuu kule biikaab kaaleenchiin tukul kiminye tulwooneb koony. Kisereetyee tulwooni bo koony kweenuutaab 1700 akoo 1800. Am binta nyi kibo rimrim ak sumooyen. Kunyoo Nantiyeek

(Cheemwaleek). Tukeen aak Kiibsikiis kiibiikaab tuulwooni bo koony. Kunyi kuutiitaab nto bikaab Saabaawoot chee wooyech aam kaaleenchiin tukul kumukul. Yoo imaache inket tollkas kule Saabaawoot kukaase kuutuuweekaab kaaleenchiin chuut alak tukul nteenee icheek meebere kaase cheechoa cheek.

Kikiinem Saabaawootek alak kuba booryeetaab ayeeny nyebo kooreet. Kiweek alake nto alak maaweek. Choo kiboonoon kichaa kwal tuuka akoo mbeereenik ankuminy ming'aateet nyee karaam.

Biiko choo kikiikuba booryoonoo kibo kooreet nyoo kibo ayeeny chee kikwaanta beesanik akoo ng'aamooteet kuyu icheek chee kikiikoobuur chiin akoo biiko chee chaang' chee terchiintoos. Kikoowutyiin ankunooyoo tukul. Biiko chooto chu kisorweech miisin am booryeet nyi kibo ketuneetaab baytaayeetaab keey keng'eetee woolee miite chumbeek. Kyoobooye nkani noomnyeetaab kibakeenkeetaab KAU kiwuuy miisin yooto kuyu biiko chee kiyyoonkyine ng'aleechaa kuki kuukuyeek. Meenere kikeechaamweech keetuye tukul. Kiito nyooto nyee kiyey Saabaawootek kumeewuntteekey booryoonoo kibo kule kucho kaatyaaktaayeet nyebo kibtuuy koorooni.

Miite mbo besyeet ake nyee kyaayey anii ako biicho kiyyoonkyine ng'aleekaab booryoonoo boontet elyuut mathuu. Kyooyeenkyi warweet ankuruuyo kanyuu. Ki choone boontoonoo chokumwoochine Saabaawootek kule keenoomnye keyeeku kiito akeenke aam booryoonoo.

Nteenee meebere kilooyiit kumaanocho biirtaayeet.

**King'erech biiko miisin kubo kule kaakeebiirte chumbiinteet.
Anii manachamte kule imuuche kucho biirtooyiisyeet am areet
akeenke kunyooto.**

*** * * ***

